

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gilleleje Museum:

Fra det gamle
Gilleleje
1937

Redigeret af H. C. Terslin.

Årbog Nr. 5
Museets Forlag, Gilleleje.
1937

Gilleleje og Omegns Museumsforening stiftedes 1929. Samlingen har til Huse paa Skolen og tæller over 4000 Nr. (Oldsager, Arkivsager, Bøger, Billeder, Møbler, Tøjer, Redskaber til Fiskeri og Landbrug o. s. v.). I Aarbøgerne behandles Egnens Arkæologi, Historie, Folkeminder og Folkemaal.

Man støtter Foreningens Formaal ved at blive Medlem (mindst 1 Kr. aarlig), skænke Genstande, købe Aarbøgerne, betænke Museet i Testamente, yde Bidrag til Boligfonden (de nuværende Lokaler er for smaa og uhensigtsmæssige), skaffe flere Medlemmer og ved at blive Medarbejder ved at nedskrive (og fortælle) Sagn, Folketro, Historie og Dialekt og sende dem til Museet.

Adresse: *Museet, Gilleleje.*

Telefon 192.

Foreningens Formand er Kommunalærer *H. C. Terslin,*
Gilleleje.

FRA DET GAMLE GILLELEJE

1937

KLICHEÉR: KØBENHAVNS KLICHÉFABRIK

TRYK: OTTO TELLER HELLERUP

Fra det gamle Gilleleje 1937

Redigeret af H. C. Terslin

Årbog Nr. 5

Udgivet af Museumsforeningen for Gilleleje og Omegn.

1937

FORORD

HERMED udsendes Museets femte Aarbog. Vi haaber, den maa modtages med samme Velvilje som de foregaaende. Vi bringer en ærbødig Tak for økonomisk Støtte fra Søborg-Gilleleje Sogneraad, Nordsjællands Bank og Esbønderup-Nødebo Sogneraad.

Ligeledes takkes Forfatterne, der velvilligst har skrevet for Aarbogen. Som sædvanligt har Dyrlæge O. Hardt arrangeret Billedstoffet.

Museumsforeningen i November 1937.

INDHOLD:

	Side
Mag. art. <i>K. J. Møller</i> , Udvalg for Folkemaal: Gamle Gilleleje-Baade	7
Skipper <i>P. A. Petersen</i> : Gilleleje-Baade 1880—1900	22
Sognepræst <i>Emil Steenwinkel</i> , Søborg: Siøborgh Byes Lov oc Wide	26
Kommunelærer <i>R. Fabricius</i> : Dansk Kirkebyggeri, belyst ved Gilleleje og Omegns Kirker.	40
<i>H. C. Terslin</i> : Heksetro paa Gilleleje	48
Kantor <i>J. P. Jørgensen</i> : Erindringer fra Hedsbjerg	59
<i>Arnold Olsen</i> : Gribskovsagn og lidt om Oldtidssagn i Esbønderup Sogn	72

Dyrlæge *O. Hardt* har arrangeret Billedstoffet.

Mag. art. KRISTEN MØLLER:

GAMLE GILLELEJE-BAADE

ENHVER Egn havde for et Par Menneskealder siden sin egen Type af Baade. Selvom Forskellen maa ske ikke var særlig stor sammenlignet med et nærliggende Fiskerlejes Baade, saa var der dog oftest et eller andet, som gav et vist Særpræg. Det er kun naturligt, at de forskellige Kyststrækninger krævede forskellige Baadetyper, at det enkelte Fiskerleje havde faaet udformet den Type, som passede bedst — eller ansaas for at passe bedst — til vedkommende Kyststrækning og til Arten af det Fiskeri, der hørte hjemme her. Baadene kunde saa være byggede paa Stedet eller andetsteds, hvor der dreves Baadebyggeri. — Selvfølgelig gælder noget lignende delvis endnu den Dag i Dag, især for de mindre Baades Vedkommende, men takket være først og fremmest Motorkraftens Indførelse er det stadig gaaet henimod en Standardisering af enkelte bestemte Typer af Fiskerfartøjer.

Jeg skal her fortælle noget om de gamle aabne Gilleleje-Baade, der endnu for godt og vel et halvt Aarhundrede siden brugtes ved Garn- og Næringefiskeri paa Dybet, paa Smittenstraa, ved Sjællands Odde og flere Steder, — de gamle Sildebaade eller „Bundsættebaade“, som man ogsaa lejlighedsvis senere har kaldt dem. Min Viden om disse Baade er for største Delen fremkommet ved Udspørgning af ældre Gillelejere. Her maa jeg først

og fremmest nævne forhenværende Baadebygger Rudolf Ferdinandsen. Men ogsaa Martin Nielsen, Lars Andreasen, Lars Nielsen, Karl Nielsen, Christian S. Christiansen m. fl. og — udenfor de ældres Kræds — de nuværende Baadebyggere Andersen og Ferdinandsen har givet mig værdifulde Oplysninger.¹⁾

Det er bl. a. de gamle Baade Jonas Collin kortelig omtaler i sin Redegørelse for Fiskeriet i Gilleleje (Nordisk Tidsskrift for Fiskeri IV, 1878, S. 1 ff.). Han skriver her: „Af Baade findes der ialt 48. De 20 af disse anvendes udelukkende til Fragtfart, 2 anvendes desuden til Fiskeri, 21 alene til Silde- og Rødspættefiskeri og 5 smaa Baade til Torskfiskeriet under Land. De største stikke 3—4', ere paa 2—2½ Læster, byggede af Eg med galvaniserede Jernklinker . . . De bygges alle i Sverrig, navnlig i Viken, mellem Kullen og Helsingborg.“

I Henhold til den sidste Oplysning ligger det nær at spørge: Blev der ikke bygget Baade i Gilleleje dengang, i 1870erne og tidligere? Herom kan jeg oplyse følgende, der for saa vidt berigtiger Collins Angivelse. Der vides at være bygget to større Baade paa Gilleleje, engang sidst i 1850erne eller først i 1860erne. Det var Baadebyggerne Jens Bendtsen og Ferdinand Karlsen (Rudolf Ferdinandsens Far), der byggede disse to Baade, af hvilke den ene fik Navnet „Emma“. Den anden, der vistnok bar Navnet „Den ny Prove“ og uofficielt kaldtes „Kalifen“, tog Jens Bendtsen — saa vidt man ved —

---

¹⁾ Saa langt tilbage som omkring Aar 1800 blev der i en Gaard oppe i Byen, ligeoverfor hvor nu Mejeriet ligger, bygget en større Baad, efter hvad Strandfoged Lars Andreasens Bedstefar har fortalt; han var født der i Gaarden 1791. Det menes at være den Baad, man kaldte for „Bredingen“. Denne Baad, som forlængst var blevet ombygget, eksisterede endnu lige i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Baaden var (oprindeligt) meget bred midtover (deraf Navnet!) men til Gengæld spids for og agter.

med til Humlebæk, da han nogle Aar senere nedsatte sig der. Denne Baad maa imidlertid senere være blevet købt tilbage til Gilleleje. For øvrigt var de to Baade ikke forskellige fra de paa Skaanekysten indkøbte Baade. En Aarrække, i 1860erne og 1870erne, blev der ikke bygget nye Fartøjer paa Gilleleje; man var udelukkende beskæftiget med Reparationer og Fortømringer. Men i 1880erne byggede Ferdinand Karlsen sammen med Sønnen Rudolf Ferdinandsen og Baadebygger David Andersen en Del Fiskekvaser, jfr. Fig. 4. Det var ligeledes i 1880erne (i nogle Tilfælde allerede i 70erne) man fik lagt Dæk i de aabne Baade. Fragtbaadene var der allerede før den Tid lagt Dæk i.

Først skal jeg supplere Collins Oplysninger om disse Baade i Almindelighed. De gamle aabne Baade maalte fra 24—26 til 28 Fod mellem Stævnene, og Bredden var fra 8—9 til 10 Fod. Bordenes Antal varierede paa tilsvarende Maade fra 7 til 9. Baadene var ret flade i Bunden og ikke saa „opkilede“, som de er i Nutiden. Denne Ejendommelighed var naturligvis betinget af, at de stadig maatte trækkes op paa Land og sættes ud igen ved Haandkraft baade hjemme paa Gilleleje, før Havnen kom, og ude i Nærheden af Fiskepladsen ved Sjællands Odde. Baadene skulde jo være saa „grundflydte“ som muligt. Det var som Regel brugte Baade, man opkøbteovre paa Skaanekysten, i Viken, Mölle, Råå og flere Steder.

Uden at fordybe mig i speciel Baadebyggerteknik og Baadebyggerterminologi, skal jeg gaa over til en nærmere Omtale af den gamle aabne Baad. — *Kølen* var i de ældste Baade T-formet og uden Spunding, i Modsætning til hvad der nu forlængst er almindeligt. Kun henne ved Stævnene blev der hugget lidt Spunding. Mod Kølens

Kam, altsaa dens øverste fremspringende Del, klinkedes det nederste Bord, *Kølbordet*. Det øverste Bord, *Essinggangen*, eller *Essingbordet*, var lidt syærere og noget bredere end de øvrige Bord. Flere Særbetegnelse end de to nævnte var der ikke knyttet til Baadens enkelte Bord. *Bordene* eller *Gangene*, som de ogsaa kaldtes, var skarvet sammen af flere (i Reglen tre) Bordstykker. Skarven viste naturligvis agterud. Stævnene var ret brede (se Fig. 1); saaledes maalte Forstævnen forneden ca. 12 Tommer fra Spundingen og udefter. Ordet „Stævn“ var imidlertid kun Betegnelse for Forstævnen. Agterstævnen kaldte man for *Agterskud*²⁾ (i bestemt Form: *Agterskudden*) eller blot *Skud* i Modsætning til *Forstævn* eller blot *Stævn*. For at tage af for Slid var der under Kølen anbragt en 3—4 Tommer tyk Planke, der blev fastholdt ved Hjælp af Trænagler, hvori der inddreves en Kile. Denne Planke, der benævntes *Køldraget*, var af Bøg, for at den lettere kunde glide over *Lundene*, de 3—4 Stykker Bøgetræ, som Baaden blev trukket op over, naar den skulde paa Land. (Lundene var flade paa Undersiden og halvrunde, hvælvede paa Oversiden; over Midten fik de efterhaanden ved Slid en Fordybning, et Hak, hvori man undertiden smurte grøn Sæbe eller Tælle). *Køldraget* bøjede lidt op foran Forstævnen, dels for at beskytte denne, dels for at man lettere kunde faa Baaden op over *Lundene*. Noget Navn til denne Del, f. Eks. „Krig“, synes ikke at være kendt. Baade forneden i Forstævnen og et lille Stykke inde paa Kølen var der

²⁾ Denne Betegnelse for Agterstævnen har ogsaa været anvendt paa andre nordsjæll. Fiskerlejer. Allerede i Oldnordisk træffer vi Ordet *skutr* m. (*Skud* er vistnok ogsaa Hankon i Gilleleje-Maalet) i Forbindelse med Betydningen „Stævn“, især anvendt om Skibets Agterende, Rummet op til Agterstævnen. Med en lignende Betydning er Ordet bevaret i Islandsk og i norske Dialekter.

et Hul, hvori Krogen med Ophalingstovet fæstedes. Endelig sad der udvendig paa Forstævnen en lille Klampe, hvorpaa den sidste Mand, naar Baaden sættes ud, anbragte sin ene Fod, idet han svang sig op over „S[k]væt-tegangen“.

En Enkelthed ved Forbindelsen mellem Køl og Stævn skal her ikke lades uomtalt. For at holde Sammenføjnngen mellem Køl og Stævne vandtæt boredes et Hul tværs igennem, hvor Spundingen passerer Skarvningen. I Hullet inddreves en nøje tilpasset Fyrrenagle. Denne Fremgangsmaade bruges ogsaa i Nutiden; i Fagsprog tales der om en „Skørnagle“. Paa Gilleleje havde (har) man imidlertid en anden Betegnelse for Naglen, nemlig *Sudnagle* (eller *Sug[e]nagle*)³⁾ [u udtales som Tvelyd, hvis første Del er en y-agtig Midttungevokal; henholdsvis d og g udtales ikke].

Baadens Skelet dannedes af *Tømmerne*. Disses nederste Del, *Bundstokken*, der gaar tværs over Kølen, var et krumvokset, svært Plankestykke. Tømmernes øverste Del, *Oplængderne*, var føjet sammen med Bundstokken paa sædvanlig Vis. Ved Siden af Tømmer alene taltes der ogsaa om et *Spænd* eller et *Bind* (*Tømmer*) som Udtryk for hele Spantet tværs over Baaden, saaledes ofte ved Angivelse af Maal, f. Eks.: „der var fem Bind i Midtrummet“. *Pigvrang* og *Bovvrang* kaldtes henholdsvis det agterste og det forreste Tømmer. Det sidste Led⁴⁾

³⁾ Formerne i Parentesen udtrykker den almindelige Opfattelse af Ordets første Led, der altsaa skulde være henholdsvis et Subst. *Sug* og et Verb. *suge*. Men en saadan Opfattelse er sikkert sekundær, og Førsteleddets Tostavellesform en Omdannelse af et oprindeligt *Sudnagle*, hvis første Led vi træffer i oldnordisk-islandsk *súð* f. (beslægtet med at „sy“), der betegner Sammenføjnngen mellem Bordene i klinkbyggede Fartøjer; desuden bruges Ordet ogsaa om hele Skibssiden. Den sidste Betydning er bevaret paa mange svenske Fiskerlejer, mens man altsaa paa Gilleleje har holdt fast ved en oprindeligere Betydning.

⁴⁾ Dette Ord, der oprindeligt betød „noget krumt“, beslægtet med *vrang*, bruges (eller brugtes) om Spanterne og andre Fænomener i Forbindelse med disse, mange andre Steder langs Danmarks, Sverrigs og Norges Kyster.

i de to sammensatte Ord forekommer desuden i *Vrangnagle*, der var Betegnelsen for den større Fyrrenagle, som udefra dreves ind i et boret Hul gennem det enkelte Bord og det enkelte Tømmer. Udvendig var der et Hoved paa Vrangnaglen, og indvendig forsynedes den med en Kile. Ellers var som nævnt Baadens Klinker af Jern. *Bundsøm* hed Spigerne, der dreves igennem Bordenes „Land“ og det enkelte Tømmer. (Syd for Helsingør kalder man disse for *Vrangsøm*). — Jfr. ogsaa Baadebyggernes Maaleredskab en *Vrangbue*.

Indenfor det øverste Bords Overkant laa en ca. 3 Tommer bred og 2 Tommer tyk Liste, *Essingen*, som Op-længdernes øverste Ende var tappet op i. Endelig dækkedes Essinggangen og Essingen af en tyndere Liste, *Skandækket*. For øvrigt anvendtes Ordet Essing ogsaa om, hvad man i almindelig (ikke-faglig) Sprogbrug benævner „Ræling“ σ : Overkanten af Baaden, saaledes: „over Essingen“, „paa Essingen“ osv. Ved Stævnene var Essingen skarvet mod *Klysbaandet*, i nuværende Fagsprog „Stævnbaandet“. Ved Forstævnen fandtes *Beddingen* til Fastgørelse af Ankertovet m. m. (se Fig. 2 og 3). Udvendig paa Baaden, langs Essinggangens Overkant, løb en smal, halvrund Liste, der skulde beskytte mod Stød. Denne Liste kaldtes *Rundgaard*. Paa Skandækket var der anbragt Klamper til Anlæg for Aarene under Roningen, de saakaldte *Tolderor*. Heri sad *Aaretoldene*. Baade paa Fig. 2 og Fig. 3 bemærker vi Tolderorene. Paa den første Jolle er de imidlertid forhøjede paa Grund af det paasatte *Byrde*, og i den lille Jolles Tolderor er der kun et Hul til den mere moderne Aaregaffel. Ovenpaa Skandækket anbragtes endvidere en 6—7 Tommer høj Gang, der som Regel spidsede noget af hen mod Stævnene. Det var den saakaldte *S(k)vættegang*, der tjente til at

hindre eller formindske Søstænket ind i Baaden. I Mod-sætning til Byrdet, der var fast og kun paasattes mindre Fartøjer, som man ønskede at gøre lidt højere, var S(k)vættegangen løs, saaledes at den kunde tages af og sættes paa igen efter Forgodtbefindende. I begge Sider af Baaden var den delt i fire Stykker, et bredere midt-over og to kortere hen mod Stævnene samt udfor Bjælken et ganske kort Stykke, som bortfjernes, naar der toges Ballast ind. S(k)vættegangen holdtes fast til Skandækket ved Hjælp af Vinkeljern og Kramper. Henne ved Skud og Stævn fandtes dog et kort fast Stykke, i hvis Yderender der var en Fals, som de tilstødende S(k)vættegangsstykker gik ned i. Paa Fig. 1 skimter man dette Stykke. (Den oprindelige løse S(k)vættegang er imidlertid paa Modellen afløst af en fast Gang). Udfor Tolderorerne havde S(k)vættegangen en Udskæring til Aarerne. Naar disse ikke brugtes, skød man et lille „Skud“ ned for Aabningen indvendig, hvor det fastholdtes ved Hjælp af et Par Smaaklamper.

Tofterne i Baaden var dels faste, dels løse. Der var to faste, ret svære Tofter med Knæer ud i Borde: *Sejlbjælken* (eller blot *Bjælken*) og *Agtertoften* (de to mellemste Tofter paa Fig. 2). Sejlbjælken havde i sin Agterkant en halvmaaneformet Udskæring til Masten. Agten for Agtertoften fandtes en løs Tofte, der var et Slags Laag til den „Kiste“, som dannedes ved, at der op til henholdsvis Toftens For- og Agterkant stødte to Skotter. Selve Toften, der var ret bred, ca. 1 Alen, hvilede delvis i en Udskæring, et Glam, i det tilstødende Tømmer, Pigvrangen. Den benævntes *Kistetofte* (*Kistebænken*) eller blot *Kisten*, „henne paa Kisten“. I denne Kiste eller Kistebænk gemtes *Smaasejlene*, Proviante, Kompasset med flere Smaating. Foran Sejlbjælken træffer vi saa

den anden løse Tofte, *Stavntoften* eller *Fortoften*. Udenpaa Tømmerne, fra Bjælken til Agtertoften og lige under disse, løb en smal Liste af Fyr, *Langremmen*; den brugte man til at stikke et eller andet fra sig i. En Stump Langrem fandtes desuden som Støtte for Stavntoften (kan skimtes paa Fig. 2).

Baadens enkelte Rum, saaledes som vi ser dem paa Fig. 2, benævntes 1. *Midtrummet*, imellem de to faste Tofter. Dette Rum indtog omtrent Halvdelen af Baadens Længde. 2. *Østen* [langt ø med Stød], fra Agtertoften til Kistetoften. 3. *Bagpiggen* [i'et har Stød; g udtales ikke] kaldte man Rummet fra Kistetoften ud til Agterskuden. 4. Rummet mellem Sejlbjælken og Stavntoften havde ikke noget særskilt Navn; man betegnede det ved at sige „henne for“. 5. Det samme var Tilfældet med Rummet ved Forstævnen; man talte ikke om nogen „Forpig“; det hed „henne paa Pligten“.

Med den sidste Benævnelse er vi ved Baadens Bund. Paa langs igennem Midtrummet lige over Kølen laa en svær Planke, der var haget ned over og boltet til Bundstokkene, det saakaldte *Kølsvin*. Nærmere bestemt strakte det sig fra Agtertoften til det nærmeste Tømmer efter Sejlbjælken. Paa begge Sider af dette Kølsvin laa langskibs fra Agtertoft til Bjælke en Række Bundbrædder, der var sømmet fast paa Tømmerne. Dette faste Gulv benævntes *Bundtilje*, i bestemt Form: *Bundtiljet* [Stød i l; j udtales ikke]. Brættet nærmest Kølsvinet paa begge Sider af dette var dog ikke sømmet helt fast; det hvilede paa Klamper, der var anbragt ovenpaa Tømmerne, saaledes at Brættet kom op i Kølsvinets Højde. Disse to Brædder var til at tage op, naar man vilde rense *Spygattene*, Hullerne forned i Bundstokkene paa begge Sider af Kølen til Bundvandet at passere igennem hen

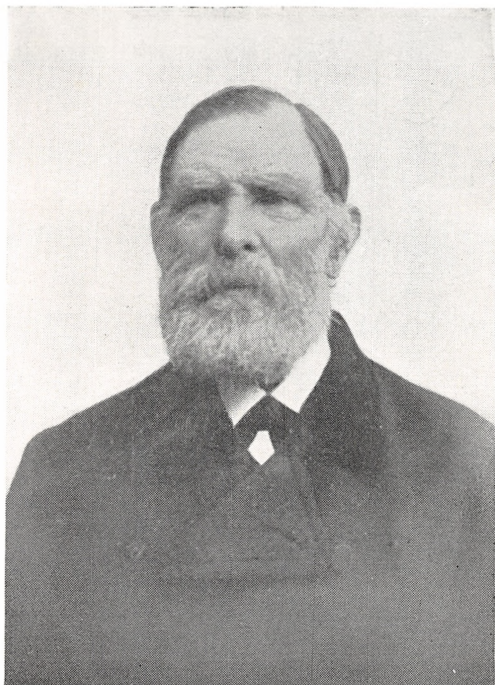

til Østen. *Sandsporene* kaldte man dem. Hvor Bundtiljet, der naaede op midt paa Siden af Baaden, sluttede, tættedes Mellemlummet mellem det øverste „Bundtilsbræt“ og Baadens Klædning med en Række Lister, der naaede fra Tømmer til Tømmer, de saakaldte *Skudluger*, udtalt: *Skulorer* [o langt med Stød]. Den enkelte „Skulaare“⁵⁾ var nøje afpasset til Aabningen og gik med en Taa hen paa hvert af de tilstødende Tømmer. Undertiden fik de et Søm, hvis Bundvandet under Bundtiljet „svalpede“ saa stærkt, at de sloges op. Saavel Bundtiljet som Skudlugerne kan ses paa Fig. 3. — Midtrummet begrænsedes agterefters af *Agterskottet*, et Skot, der gik op mod Agtertoften, nærmest paa Agterkant af denne. Ved Sejlbjælken anbragtes ikke noget Skot, men navnlig i Sildefisket satte man dog et lavere Bræt tværsover ved denne Tofte, for at ikke de forskellige løse Genstande, der som Regel laa her, skulde „løbe sammen i en Hap“. Her lagde man bl.a. Lydestenene, *Lundingerne*, der hørte til Sildnæringerne. Lige over Kølsvinet var en ca. 3 Tommer tyk Planke stillet paa Kant, rækkende fra Agtertoften, hvor den blev fastholdt mellem et Par Revler, omtrent hen til Masten. Dens forreste Ende stod her fast i en Klampe, der var spigret paa Kølsvinet. Langs begge Sider støttedes Planken af en Række Pinde eller Jernbolte, der stod fast i Huller paa Kølsvinet. Denne Planke blev kaldt for *Spidror* [i udtalt som e; d stumt]. Det var Spidrorets Opgave at holde Ballaststenene paa Plads. Et Stykke foran Agterskottet stilledes et løst Skot tværsover (alm. op til det nærmeste Tømmer), naar man drog Garn. Det saaledes afgrænsede Rum hed *Fiskerummet* og Skottet *Fiskeskottet*. Herhen kastedes Rødspætterne, efterhaanden som de pilledes af Garnene.

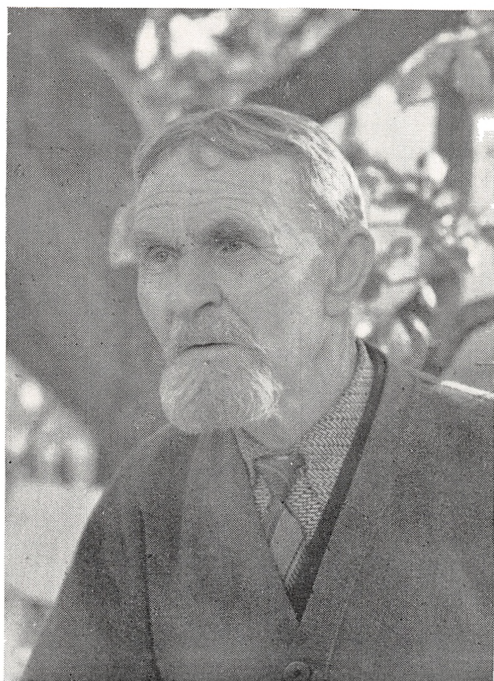
⁵⁾ Lignende Omdannelser forekommer flere Steder paa Sjælland.

(De største kastede den, der drog i Forhaand, dog hen i Bagpiggen). — Som Gulv i begge de op til Midtrummet stødende Rum laa en løs sammentømrret Flage af Brædder med Revler paa Undersiden. I den ene Side fandtes et lille Hul, som man kunde gribe ned i, naar Flagen toges op. Vi har nemlig her at gøre med de saakaldte *Øseløkker*, der fjernedes, naar Vandet østes bort under dem. Til at øse med brugte man en *Øse*, der havde Form som en stor Sløv med et langt Skaft paa, saaledes at man kunde staa ved Toften og øse med begge Hænder. Oftest var Øseløkket i to Stykker. Langs med Tofterne ind til Midtrummet laa som Regel et særskilt (oftest vistnok fastsiddende) Bræt. I Rummet ved Stævnene laa ligeledes en løs Bræddeflage, trekantet af Form, og anbragt lidt højere end Øseløkket. De to Stykker benævntes henholdsvis *Agterpligt* og *Forpligt* eller oftest *Pligt* alene. En sammenfattende Benævnelse paa alle Baadens Bundbrædder, som f. Eks. „Bundtøj“, synes ikke at være kendt.

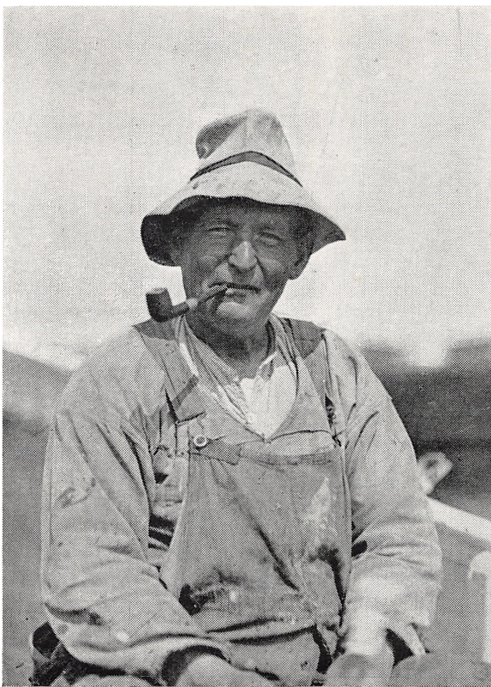
Masten var lidt længere end Baaden. Dens *Rodende* stod med en Tap ned i *Mastesporet*, et Hul i Kølsvinet. Ved Sejlbjælken støttedes Masten af den halvrunde Udskæring, men der var ingen Bøjle til at lukke sammen om den. For at Masten ikke skulde glide frem, naar den rejstes, var der foran den under Bjælken ved en Tap op i denne og en tilsvarende ned i Kølsvinet fastgjort en Stump Bræt, der kaldtes for *Sporekisten*. Herefter støttedes Masten af *Staget*, der fra først af førtes igennem et Hul i Forstævnen eller i Klysbaandet og fastgjordes om Beddingen. Senere fik man en Blok paa Stævnen. At „stage Masten“ var det gængse Udtryk for at give Masten dens rette Stilling ved at hale i Staget. Efter Siderne støttedes den af *Vantene* eller *Hovedtovene*, som de ogsaa kaldtes. De to Hovedtov sattes med

*Baadebygger
Ferdinand Carlsen
(1829—1915).*

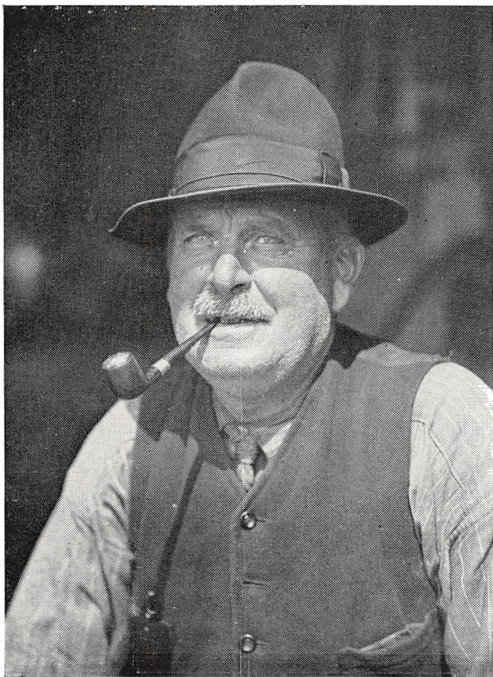

*Baadebygger
Rudolf Ferdinandsen.
(f. 1/4 1862)*

*Skipper
Carl Petersen
Gilleleje.*

Foto O. Hardt 1936.

*Skipper
Carl Bak
Gilleleje.*

Foto O. Hardt 1936.

de saakaldte *Puttinger*⁶⁾, en Jernkæde eller blot et Stykke Tov, der dannede en Hanefod ved at være ført igennem et Hul foroven i to Nabooplængder. I denne Hanefod fandtes da et Øje eller en Kovs, der ved Taljerebet eller *Sytovet* forbandtes med Hovedtovet. Længere tilbage i Tiden nøjedes man med at føre selve Hovedtovet igennem et Hul i Oplængdet og gøre det fast.

Som omtalt u. Fig. 1 var de gamle Baade rigget med Sprydsejl. Foruden *Storsejl* førtes *Fok*, *Klyver* og *Topsejl*. *Sprydet*, s: Sprydstagen, sad foroven i *Sprydmatten* paa Storsejlet og fornedet i *Sprydstroppen* om Masten. *Topsejlsstangen*, der naaede halvvejs ned paa Masten, holdtes i Stilling af *Kajeren*, et Tov, som enten gik igennem en Kovs i Storsejlets Forlig eller igennem en Klampe paa Masten, *Kajerklampen*. *Klyverbommen* holdtes fast ved en Surring paa Beddingen og et Bændsel, der gik igennem et Hul i Forstævnen. Undertiden naaede den helt hen til Masten, hvor den surredes fast. *Skoder* og *Fald* (eller *Falder*, som det hed i Flertal) satte fast, *fængedes*, som man kaldte det, ved *Fængnagler* (vist ogsaa kaldet *Sejlnagler*), Jernnagler, der fandtes under Essing og Bjælke. Til Storsejlet hørte en *Løjbom*. Et Reb i Sejlet hed *et Rift*; heraf *Riftebaand* ell. *Riftestropper*.

Man havde baade en lang og en kort *Rorspind*. Benyttedes den lange, sad man paa Kisten og styrede, brugtes derimod den korte, sad man paa et løst *Styrebræt* agten for Kisten. Rorets Udseende kan man iagttagelse paa Fig. 1. Til dets enkelte Dele knyttede sig de alm. Betegnelser: *Ror(s)hoved*, *-løkke*, *-tap* osv. Forneden fandtes en lang Rortap, for at man lettere kunde anbringe Roret, naar Baaden „sattes ud“.

⁶⁾ Dette Ord genfinder vi i dansk maritimt Sprog i Formen *Pytting* med en noget andet Betydning, men i Hollandsk og Nedertysk, hvorfra Ordet stammer, har det en lignende Anvendelse som den her beskrevne, holl. *putting*, nederty. *pütting*.

Til Baaden hørte foruden de almindelige Aarer to lange og svære Aarer, de saakaldte *Langaarer*, der kun var i Anvendelse, naar man drog Garn (ikke Næringer)⁷⁾ paa Dybet, og Garnene „roedes ind“. Den ene Aare roedes i Styrbordsside paa Sejlbjælken („at ro i Bjælken“, som det hed) og benævntes da *Bjælkeaaeren*; den anden roedes i Bagbordsside paa Stavtoften og kaldtes for *Stavnaaeren*. At ro med denne Aare hed „at ro paa Stavnaaeren“. Disse Aarer var ca. 10—14 Alen lange. Undertiden (eller maaske oftest og oprindeligt) var Stavnaaeren den længste, ca. 13—14 Alen lang. Almindeligvis roedes hver Aare af to Mand. Den, der styrede Aaren, sad da helt ovre i Baadens modsatte Side, og Hjælperen trak i et Haandtag. Dette Haandtag var saaledes anbragt et Stykke nede paa Aareskafet (paa *Aare-lunden*⁸⁾) eller *Aarelommen*, som Skafet blev kaldt), og det bestod af tre smaa Klamper anbragt i passende Afstand med et rundt Træstykke henover, saaledes at Haandtaget egentlig blev todelt med et Rum til hver Haand. Var Vejret haardt, hændte det, at en tredie Mand maatte skyde paa Aaren (Stavnaaeren) Ansigt til Ansigt med de to første Roere, og at der paa samme Maade kom en Hjælper til Bjælkeaaeren, i det Tilfælde hvor denne kun blev roet af én Mand. Og „kneb det paa“, maatte man ogsaa „ro agter“ henne i Østen med en *Ha[a]ndaare* (d.v.s. en almindelig Aare) i Bagbordsside, ja en sjælden Gang maatte endog en syvende Mand lægge en Aare ud her i Styrbordsside. I Stedet for at drage Garnene ind over *Rullen*, der var anbragt paa Es-singen, maatte den ottende Mand da alene drage over

⁷⁾ I længere tilbage i Tiden gjorde Langaarerne dog ogsaa Tjeneste i Sildefisket. Fer man gik over til at anvende de sværere Simer, roedes nemlig ogsaa Næringerne ind.

⁸⁾ Jfr. Lund S. 10 og Spændelund S. 19.

Essingen i Midtrummet. Der skulde saaledes mindst tre Mand og højst syv Mand til at ro Baaden. Ved Rødspættefiskeriet om Vinteren var der 7—8 Mand med Baadene. Ved Garnfiskeriet om Sommeren og i Sildefisket om Efteraaret var Besætningen et Par Mand mindre. — Naar man var færdig med at drage og skulde til at sætte, blev Bjælkeaaeren og de mindre Aarer halet frem over Forstævnen. „De har halet frem“, kunde man sige paa en af de andre Baade. Undertiden anvendtes Bjælkeaaeren som Klyverbom, Aaren gjordes da fast paa samme Maade som den lange Klyverbom (jfr. ovenf.), med Aarebladet ind til Masten. Aarehaandtaget egnede sig udmærket til at fastholde Klyverhalsens Mutte. Man sparede saa at medtage Klyverbommen. — Tværs over Baaden med Enderne hvilende paa Skudlugerne og op til et Tømmer blev der, hvor det var nødvendigt, lagt en rund Stok til Støtte for Fødderne under Roningen. En saadan Stok kaldtes en *Spændelund* eller et *Spidrør* (jfr. S. 15).

Til Slut skal jeg omtale nogle flere løse Genstande, der hørte med til Baadenes Udrustning. I Østen, hvor Garnene droges ind over Styrbordsside, stod den, der „drog i Forhaand“, paa en lille Skammel, som bestod af et kort Bræt, hvis ene Side hvilede mod et „Land“ i Baaden, altsaa mod et Bords fremspringende Kant, og hvis anden Side understøttedes af en Stump Bræt paa Højkant med Skraalister op til Overdelen. Der lagdes et Par Ballaststen op mod den, for at den ikke skulde glide ned. Denne „Skammel“ kaldtes *en Haarpald*⁹⁾ [aa udtalt

⁹⁾ Dette mærkelige Ord kan jeg ikke i Øjeblikket give en tilfredsstillende Forklaring paa. Dets sidste Led er klart nok. Det genfinder vi f. Eks. i oldnordisk *paltr* m. der betegner en Forhøjning langs Hallens Vægge, og i Sjællandsk bruges (brugtes) Ordet om et Pulpitur og om Stænget over Loen. Men det første Led er vanskeligt. Man kommer midlertid til at tænke paa et nordisk Ord, der angaar Baaden, nemlig oldnordisk *hár* „Roklampe“, i svenske Dialekter *há* „Aaretold“, men dette Ord volder ikke mindst store saglige Vanskeligheder.

som langt o; a er langt og „mørkt“ og har Stød]. Paa tilsvarende Maade anvendtes en Haarpald henne paa Pligten, naar Næringerne halede ind over Forstavnen. — For at „Tøjet“ (Topsejlsstang, Spryd m. m.) ikke skulde ligge i Vejen, blev det lagt op i *Nikken*¹⁰⁾ (eller *Nikkerne*; undertiden brugte man to), en kløftet Gren, der stilledes i et Tolderor, det agterste i Bagbordsside. Ogsaa Masten flyttedes, naar man roede agter, over i Nikken. Nikken var i den Ende, der stod ned i Tolderoret, beslaaet med Jern. — Af andre løse Genstande skal nævnes *Støtterne*, nogle korte Stokke, der brugtes til at sætte op mod Baadens Sider, naar den var trukket paa Land, samt Lunde og Krog, der naturligvis var med i Sildefisket ved Sjællands Odde.

Der var et haardt Slid og drøje Strabadser forbundne med Brugen af de gamle aabne Baade. Undertiden, naar der droges Garn paa Dybet, eller naar Baadene skulde trækkes op over Lundene, var Sliddet næsten umenneskeligt. — Nu er det anderledes behageligt at være ude, siger Strandfoged Lars Andreasen, nu kan de gaa og lave Kaffe i Morgensko. Nej, behageligt var det langt-fra, naar vi f. Eks. kom ind til Sjællands Odde med Baade, der var fuldtlastede med Sild, og i Vand til Livet først maatte bære Sildene i Land med Bærebør og derefter trække Baadene op. Saa kunde vi, gennemvaade som vi var, faa Lov til at sove i Bøndernes Kostalde, i tomme Baase ved Siden af Kørerne eller i deres Lader, hvor der om Morgenen kunde staa en tæt Em af vaadt Tøj. Og Proviant til flere Dage (vi kunde være ude indtil otte Dage) var der ikke sørget for. Hver Mand fik et Brød og et Pund Smør med sig. Velsmagende kunde man ikke kalde den Kaffe, vi lavede i Kogehullet mellem Strandstenene. —

¹⁰⁾ *Nikke* maa vist være omdannet af et *Mikke*, der forskellige Steder her i Landet forekommer med lign. Betydninger.

*Fig. 1. Model af gammel Gilleleje-Sildebaad. Fiskerimuseet.
(U. f. F.s Billedsaml. Nr. 636. P. A. fot. 1937).*

*Fig. 2. Gilleleje-Jolle til Fiskeri under Land
Foto H. C. Terslin 1937.*

Fig. 3. Lille Jolle fra Gilleleje.
Foto H. C. Terslin 1937.

Fig. 4. Model af den gamle Gilleleje-Kvase „Niels Juel“.
Fiskerimuseet.
(U. f. F.s Billedsaml. Nr. 647. P. A. fot. 1937).

BILLEDTEKST

Fig. 1. Modellen har sin særlige Historie. Som vi ser den her, har den oprindelig været sendt til Udstillingen i København 1888. Modellen er udført af Rudolf Ferdinandsen, men den blev udstillet i hans Fars, Ferdinand Karlsens, Navn. Den samme Model har imidlertid tidligere været paa Fiskeriudstillingen i Berlin 1880. Dengang repræsenterede den en aaben Baad rigget med Sprydsejl. Efter at den var kommen tilbage fra Berlin, har Rudolf Ferdinandsen da senere med Udstillingen i København for Øje moderniseret den Model, han udførte som ganske ung. Der blev lagt Dæk i den, og den blev forsynet med Gaffelsejlsrigning. Men selve Skroget kan endnu give os en Forestilling om den aabne Baad.

Fig. 2. Jollen, der har en Længde af 14 Fod over Stævnene og en Bredde af $5\frac{1}{2}$ Fod, er bygget i Tollerup ved Liseleje 1906. I 1916 blev den købt til Gilleleje af Martin Nielsen, der lod sætte en fast Gang paa den, et saakaldt *Byrde* [langt y; d stumt] (en „ia“-Afledning af Ordet *Bord*) for at gøre den højere. Bortset fra dette Byrde og Dammen illustrerer Jollen ganske godt de gamle større Baades Indretning.

Fig. 3. Den lille Jolle er ogsaa bygget i Tollerup ved Liseleje. Fotografiet tjener bl. a. til at belyse et Par Enkeltheder vedrørende „Bundtiljet“ i den aabne Baad.

Fig. 4. Ogsaa denne Model er udført af Rudolf Ferdinandsen og var oprindelig udstillet i København 1888. Fiskekvasen „Niels Juel“ blev bygget i Gilleleje af Baadebyggerne Ferdinand Karlsen og David Andersen Aaret før Udstillingsaaret. De to Modeller er bl. a. rosende omtalt i Fiskeritidende 1888, S. 363.

C. FRITHIOF CARLSEN OG P. A. PETERSEN:
GILLELEJE BAADE ca. 1880—1900.

I. I Sildefisket i 1890'erne anvendtes følgende Baade;
 over Halvdelen af dem var byggede (eller ombyg-
 gede) længe før 1880. De var oprindeligt aabne
 Baade.

Baadens Navn <small>(i Parantes anføres Navn i daglig Tale)</small>	Ejer	Byggested ¹⁾ <small>(hvor dette kendes)</small>
Johanne (Masokke) ²⁾	Chr. Nielsen	
Vilhelm (Madses)	N. Madsen	
Karolus	David Andersen	SV?
Henriette (Drejerjollen) ³⁾	Svend Hendriksen, Drejer	R
Mathilde (Raabojollen)	Chr. Svendsen	R
(Enkejollen)	Fr. Carlsen	SV?
Gøgen	Carl Christiansen	SV?
Nordenskjøld	Laur. Andersen	W
Dannebrog (Krøllen)	Mads Nielsen	G
Stjernen	L. Svendsen (Lukke)	W
Kragen	Chr. Larsen	Sk. el. T.
Tumleren (Grisen)	P. Clausen	R
Haabet (Den ny)	L. Andreassen	
Forsøget (Per Skrædders)	P. Nielsen	G
Laura	Carl Svendsen	SV?
(Den Trætte) ⁴⁾	Chr. Andersen	
Vega (Røde Haakon) ⁵⁾	Sv. Bæk	SV
Elise (Grønne Haakon) ⁶⁾	L. Christiansen (Bødker)	SV
Agnes	P. Bendtsen	G

Nordlyset	Sv. Jensen	W
Petronille (Gaasen)	Niels Bendtsen	SV
? (Gam' Lasvends)	Jens Larsen,	SV
	senere L. Andersen	
? (Ung' Lasvends)	Chr. Larsen,	SV?
	Lars Christiansen	
Comedianten	Niels Svendsen	SV
Mathilde		SV
(Hans Raagelejers)	H. Petersen	
Birgitte	P. Svendsen	SV (A?)
Emma	Ferd. Carlsen	G
Enigheden (Davis)	David Christiansen	SV
Amanda ⁷)	Niels Poulsen	W
? (Tærskeren)	Ulr. Frederiksen	R?
Søsvalen	Chr. Frederiksen	
Johanne	Ferd. Carlsen	G
Haabet	Chr. Clausen	W
Immanuel	Frederik Petersen	W
Tøsen (Lodsjollen)	Ferd. Petersen	SV?
Marie (Slagterjollen)	Karl Hansen, Slagter	SV
Garibaldi	Carl Frederiksen	R
Otto (den lille Otto)	Chr. Bjørnsen	ombygg. G
Strygejernet	L. Svendsen	

Baadenes Størrelse 3—4 Tons; de anvendtes til sidst i Halvfemserne. Efter den Tid begyndte Sildefisket med Drivgarn ved Anholt, og der anskaffedes større Baade.

II. Større Baade (6—8 Tons), anvendtes væsentlig til Kartoffeltransport.

Bredningen	L. Andersen	SV?
De to Brødre	Poul Petersen	SV
Tranquebar	C. P. Bendtsen	SV

Elidas Minde	L. Svendsen ved Kirken	
De to Venner	Lars Bjørnsen	SV?
Den ny Prøve (Kalifen)	Chr. Nielsen	G
Bjørns Minde	N. Sønnesen	
Lykkens Prøve	Carl Christiansen	A?
Lykkens Prøve	Lars Christiansen (Jøden)	
Neptunus	A. Svendsen	
Marie	Bendt Bjørnsen	
Forsøget	Niels Jensen	
Nordpolen	Chr. Larsen	
Foreningen	L. Bæk	
Prøven	Chr. Bjørnsen	
Havørnen	N. Svendsen, Bendt Pedersen	G
Antoinette	Svend Bæk	SV

III. Kvaser, som væsentlig anvendtes under Garnfiskeriet ved Anholt (ca. 1880—1900):

Susanne fra Råå, lejet til Brug et Aar.			
Marie,	ca. 8 Tons	Bent Bjørnsen	
Neptunus,	ca. 10 -	Anders Svendsen	
Kattegat,	ca. 8 -	Niels Svendsen	G
Dannebrog,	ca. 14 -	P. Bendtsen	G
Øresund,	ca. 16 -	Otto Svendsen	G
Nordstjernen,	ca. 16 -	Lars Svendsen, Lukke	SV
Nordlyset,		Chr. Svendsen	W
Danmark,	ca. 15 -	Fr. Petersen	
Søblomsten,	ca. 15 -	Chr. Clausen	G
Forsøget,	ca. 8 -	Niels Jensen	SV?
Sjælland,	ca. 16 -	Chr. Bendtsen	F
Mine (Skonnert) ca. 25 -		Wassard	W

(i Brug et Aar; den var for dybtgaaende til Havnen.)

Martine,	ca. 18	-	Carl Nielsen	F ca. 1890
Odin,	ca. 16	-	Will. Andersen	
Maria,	ca. 16	-	Jul. Svendsen	
Niels Juel,	ca. 12	-	Chr. Bjørnsen	G 1888
Svanen,	ca. 15	-	Chr. F. Petersen,	
			Jul. Petersen	W ca. 1890
Haabet,	ca. 12	-	Fr. Carlsen	H 1860
(til Stenfiskeri og Frugt).				
Otto,	ca. 10	-	Chr. Bjørnsen	Fr. 1888
Fremad,	ca. 10	-	Chr. Andersen	Fr. 1888
(sejlede med Kartofler, Sten o. s. v.).				

¹⁾ *SV* = d. v. s. bygget i Sverige (enten paa Råå, Domsten, Wiken, Nyhamn eller Arild, en enkelt maaske et Sted ved Engelholmbugten). *R* = Råå. *W* = Wiken. *Sk.* = Skovshoved. *T* = Taarbæk *A* — Arildsleje. *G* = Gilleleje. *F* = Fakse Ladeplads. *H* = Humlebæk. *Fr.* = Frederikssund.

²⁾ af „Mazurka“.

³⁾ kaldtes ogsaa „Kapellet“, fordi Sv. H. var hellig. Baaden hed paa Råå „Hilma“.

⁴⁾ lejet paa Tisvildeleje, hvorfor der stod et *T* i Sejlet; den sejlede maadeligt; maaske derfor blev *T*'et tolket „den Trætte“.

⁵⁾ ⁶⁾ købte i Sverige. Haakon-Navnene muligt deres svenske Navne. De havde henholdsvis rød og grøn Lønning og var ellers tjærede. ⁷⁾ Da Baaden sejledes ud af Wikens Havn, sang Drengene: „Hon seglar inte bra“. Den sejlede nemlig daarligt.

SIØBORGH BYES LOV OC WIDE
FORSØG PAA EN REKONSTRUKTION AF DEN
MUNDTLIG OVERLEVEREDE BYVEDTÆGT
FOR SØBORG BYLAUG

Ved Red. *Emil Steenvinkel*, Sognepræst i Søborg.

Ved Udarbejdelsen af min Bog: „*Kirkeminder og Præsteliv*“, som udkom ved Søborg Kirkes 700 Aars Fest i 1935, søgte jeg Oplysninger hos særlig 3 af Byens „vise Fædre“ den gamle 83-aarige Klokker ved Kirken *Rasmus Larsen*, Snedkermester *Lars Andersen*, som var barnefødt i Søborg By, og Tømrer og Drejer *Peter Vilhelm Hansen*, som ogsaa var barnefødt i den gamle Kongeby. Alle 3 vidste de at fortælle, at Søborg By har haft 4 navngivne Gader med toppede Brostensbelægning: Kongegade, Slotsgade, Kirkegade og Teglgaaardsvej, indrammende „den gamle Rørmand“, en Mose med Siv og Rør midt i Byen. Rasmus Larsen vidste at fortælle, at Byen har haft sit Majtræ (formentlig staaende ved den gamle Degnebolig mod Vest i Byen, hvor ogsaa Bystævnet fandtes med 24 Bystævnesten. Deraf var de 4 større Sten — Oldermændens, de 2 Granders og Præstens Sten. Denne sidste med Provst Christopher Schrøders Navn og Aarstal har jeg fundet og ladet opstille ved „Kongestenen“. Lars Andersens Fader havde fortalt om Byens Raadhus med den mærkelige Kagsten (som ogsaa er fundet og nu er opsat nær ved sin gamle Plads) om

de to Gildesbrødre huse — for St. Gertruds Gilde og Hertug Knud Lavards Gildesbrødrehus. Ved Udgravninger i Præstegaardens Urtehave er ret store Kælderfundamenter fundet ved Nationalmusæets Gravninger, saa alt dette gav mig mig Tillid til, at de 3 Mænds Udsagn om Søborgs Udseende i gamle Dage ikke var det rene Sagn, Syner og Ammestuesnak.

Det var Drejer Vilhelm Hansen, som hjalp mig paa Sporet af den gamle Bylov: „*Grandemændenes Vedtægter*“. Han havde ganske vist aldrig set den paa Prent, men hans Fader, Drejer *Hans Carlsen*, havde ofte omtalt, at en saadan Vedtægt havde været og formentlig laa i Søborg Præstegaard, hvis meget værdifulde Arkiv desværre blev et Bytte for Luerne den uhyggelige Aprilsnat, da Præstegaarden nedbrændte totalt (24. April 1873). Naar „Byens Wide“ fandtes i Sognepræstens Forvaring, kom det af (mente Vilh. Hansen), at Præsten tillige var Sogneforstander. Men Sogneforstanderprotokollen, som under Præstens Bortrejse til Farum laa i Skolen, undgik derved Ildens Hærgen, og denne Bog findes den Dag i Dag i mit Værg. Den beretter om Sogneforstanderskabets Ledelse af hele vort Sogn og fortjente (i Ud- drag) et Optryk i Søborg-Gillelejes Aarbog. Den gamle Vide, hvis Indhold jeg altsaa kun kender ad mundtlig Overleverings Vej, minder i mangt og meget om Græsteds Sogns Skraa eller Byvedtægt, som findes i „Gl. kgl. Saml. 3163. Stk. 4“ paa det kgl. Bibliotek i København, og den har paa visse Punkter nogen Lighed med „Landsbyskraaen for Cronborg Ampt“, som findes i Rostgaards Samlinger paa Universitetsbiblioteket.

At J. Rostgaard har haft en Finger med i Spillet ved Sættelsen af *Søborgs Byes Lov oc Wide* (som jeg tillader mig at kalde den) er højst sandsynligt, da J.

Rostgaard var Ridefoged og Amtsskriver paa Krogerup fra 1684 til 1691 og siden Amtsforsvalter i Kronborg Amt. Hans historiske Sans fornægtede sig ikke, og vi forstaaer, at han har samlet de gamle Landsbyskraaer dels for at redde dem fra Forglemmelsens Undergang, dels for ved Sammenligning af de eksisterende Skraaer at finde en *Mønsterskraa*, som han saa forelagde de Landsbysamfund, som han havde Indflydelse paa. Hans Tanke var, at de kunde hjælpe til, at Landbruget og Kvægavlen gik fremad, at Landsbybeboernes Sammenhold fremmedes til Gavn for hele Samfundet.

Man tør altsaa gisne, at paa et givet Tidspunkt imellem 1684 og 1691 har Ridefoged Rostgaard forelagt de samlede Bymænd Søborg Byes Lov og Vide, og de har vedtaget dem, efter at Byhornet (som Hans Carlsen havde set som Dreng) havde kaldt dem sammen paa Stævnepladsen. De enkelte Punkter i Vedtægten har jeg nedskrevet og ordnet ved Sammenligning med den Opstilling, som andre Byers Lov og Vide har haft.

Jeg pointerer endnu engang med fornøden Skarphed, at det er *et Rekonstruktionsforsøg efter mundtlig Tradition*, og at jeg ikke er i Stand til at dokumentere dens absolute Paalidelighed, men anfører den saaledes, som særlig Tømrer Vilhelm Hansen mener, at den har set ud, og haaber derved at have reddet Stumperne af *Siøborgh Byes Lov oc Wide* for Efterslægten.

*

Vi underskrefne Byemænd udi Siøborgh forsamlede ved Bystæfne under vort Majtræ haffer paa Stæfnet vedtaget denne Wide oc Byelov oc bede wi underdanigst velbyrdige Hr. Amtsforsvalter i Croneborg Ampt Hr. J. Rostgaard at stadfæste oc confirmere denne vor Wide — os oc vore Børn til Fruid og Gavn.

1) Vi vil anse enhver hetherlig Mand, der hafver Hel- eller Halvgaarde i Fæste, — det være sig Lifs eller Arvfefæste — som vor Byemand. Aarligen Alle Sjeles Dag ansættes en Oldermænd, og skal samme Bestilling aarligen gaa omkring fra den ene Nabo til den anden. Findes Oldermænden at forbryde sig mod denne Byelov, kan han sættes i Straf af Fougden. Oc skal denne vor Oldermænd være pligtig at tude i Byehorn enten self eller ved en anden, for at Byemænd oc Naboer kan indfinde sig paa Stæfnet under Majtræet. Forsømmer vor Oldermænd Horntudning, maa han bøde til vor Kasse 5 Skilling.

Oldermænden skal lade Mads Hjulers (Hjulmanden) og Kristen Smeds Ord gjælde paa Stæfnet.

Sidder nogen Enke med Gaaerd, kan hun lade Slægtninge eller Kendinge mødes paa Stæfnet, oc dennes Ord gjælde da som Byemænds Ord i Lauget.

Naar vor Oldermænd lader tude i Hornet før Middag, skal Byemændene møde paa Stævnepladsen efter Middag, men lader Oldermænden *Videkæppens Budstikke* gaa vor Bye rundt, skal Byemændene straks forsamle sig paa Stævnepladsen oc hver tage sin Sten. (Plads i Rundkredsen). Lader vor Oldermænd *Stakkelsfjælen* gaa, maa ingen Byemand holde sig tilbage. Ellers bøder han $\frac{1}{2}$ Td. godt Øl til Lauget.

Naar vor Oldermænd tager til Orde, bør ingen snakke ham i Munden. Usømmelig Tale, gjekkelig Snak oc Banden maa ej finde Sted paa Stævnepladsen. Ligervis maa ingen slaas eller rykkes i Haar.

Færdes en af vore Byemænd i Stræde, Gade eller paa Byejorden, maa han ej gaa uden Dæksel paa Piben, paa det at Byemænd ej skulde paaføres Ildsvaade.

(Jeg gør udtrykkelig opmærksom paa, at Christian 4. ud-

stedte den første Lov i Danmark om Told paa Tobak 26. April 1643, og at den første Bevilling her i Landet til Oprettelsen af et Tobaksspinderi blev givet i 1665.)

Om nogen handler herimod bødes til Lauget 1 Td. godt Øl oc to Mark til vor Kirke.

2) Aftenen inden Valborgs Dag (1. Maj. St. Valborg var Agerbrugets Helgeninde) skal Byemænd gaa paa Gærdesyn oc efterse, om alle Bygærderne er standede. Paa Valborgs Dag lader Oldermænd Horn lyde oc gaar med de tvende Grander paa Gærdesyn, efterser Markernes Diger, Gærder oc Stænger. Befindes noget Gærde ustandet, lader Oldermænd oc Granderne det gjøre, oc den forsømmelige Byemand bøder 8 Potter Brændevin oc 2 Skilling til Bylauget. *St. Valborgs Dags Aften* holdes Gærdegilde hos Byemændene efter Tur. (De 2 af mine Hjemmelmænd havde som Drengede deltaget i St. Valborgs Fests Gærdegilde.)

Byemanden, der gør Gildet, giver 2 Potter godt Øl oc en Potte Brændevin til hver Byemand oc til Kvinderne sød Kirsebærvin i passende Maal.

3) Byens Fold (Fæld) skal ved Oldermændens Forvaring være under Laas og Lukke. Byemændene er forpligtede at lukke Foldens Lukke, saa ofte de befærder den.

Glemmer nogen Byemand at lukke efter sig, skal han staa til en Straf af 10 Skilling, oc hvis Høvederne er bisset ud af det aabne Foldeled, maa han erstatte, hvad Skade de har forvoldt Byens Kvinders Kaalhaver oc deslige.

*

4) St. Caspars Dag (9. Maj) drives vore Høveder ud paa Overdrevs Græsning.

Vor fælles Byehyrde fæstes af vor Oldermænd, som lover ham Byemændenes Føring for en Uge efter Omgang.

Hans Føring skal være mindst 1 Rugkage, 1 lille Hvedekage, noget Flæskekød eller Faarekød, $\frac{1}{2}$ god Ost, 2 Potter Øl oc $\frac{1}{2}$ Potte Brændevin om Dagen. Ligeledes bor han frit i „Svansen“. (Navnet paa Byens Hyrdehus).

Som Pengeløn en Skilling for hvert „Hoved“. Hyrden skal have et Horn, saa at han tydelig kan tude baade Dag oc Nat, saa at man kan høre, at han oc ved Natte-tide er vaagen oc passer paa.

*

5) *Byetyren* indkøbes af vor Oldermænd oc de tvende Grander. Bliver han olm, (Tyren!) eller kan han ej betjene Køerne, bør hannem gjældes, oc hver Byemand maa give ham en Skæppe Havre, at han kan blive fed oc sælges. Han skal gældes af Byens Rakker, som herfor tillægges en Skillings Penge. Pengene, som indkommer ved Byetyrens Salg, anvendes til anden lovlig Tyrs Forskaffelse.

6) *Byeornen* købes ligervis af vor Oldermænd. Bliver han olm eller gammel, da bør hannem af Rakkeren nedslages oc føres til Rakkerkullen ved Stenbjerget (en Stedbetegnelse). Herfor oppebærer Byens Rakker 2 Skillings Penge. Fra alle Sjæles Dag (2. November) til St. Catarinæ Dag (25. November) skal Rakkeren nedslaa oc flaa Helmøsser (nordsjællandsk Udtryk for gamle Krikker) for 2 Skilling. Den øvrige Aarsens Tid faar han 4 Skilling for en Helmøs, 2 Skilling for et Hoved, 2 Skilling for 1 Vædder.

*

7) Angaaende vor *Branddams* og *Gadekærs Oprensning* bestemmer vi Byemænd saaledes: Paa det at have

fornøden Vanding til vore Høveder oc for at afværge ulyksalig Ildsvaade (den Gud i Naade afvende fra vor tæt sammenbyggede Bye) skal vor Branddam oc 3 Gadekære i tørre Somre oprensnes, til Vandet er klart. Byemændene anfanger med Rensning, hvor Udløbet af Sumpkæret ved Bøllebro er, for at Vandet ikke skal komme dem i Vejen under Arbejdet. Vor Oldermænd tilsiger Byemændene paa Omgang dette Arbejde at udføre. Værger nogen sig, kan Oldermænden leje en anden for ham og tage hans forvoldte Udgift ved vor Fougde — og derforuden 1 Marks Bøde til Bylauget.

8) Skulde *Ildsvaade* opkomme i vor Bye, lader Oldermænden tude i Byhornet 3 Gange 3 Stød, oc da maa alle Byemænd straks møde ved den opkomne Ild. Byemænd bjærger Heste, Karlene Høvederne (om de er paa Stald). Saa Svin oc Smaakreaturer oc derefter Løsøret.

Om Ilden ruinerer Gaardens Tag, óg dette omsider skrider, nedstødes alle Gavle, som ellers vil volde Knusning oc Ulykke, om de uformodet falder.

Byens Kvinder oc Piger har Pligt til at hidbære Vand fra Brønd oc Gadekær oc fylde det i Sprøjtekarret.

Vore Byemænd maa med al kristelig Gæstfrihed føde Brandlidtes Høveder, til hannem selv kan føde dem eller bringe dem under Staldtag. Ligervis giver Byemændene ham Undertagsly og Føring for ham og Familie paa Omgang, indtil han atter kan faa Hus rejst. Naar Brandlidte opbygger Gaard eller Hus, udlaaner Byemændene Karlene til at hjemføre Tømmeret fra „Skoven“ (Grib) samt hjælper ham at tilhugge Bjælker, Spær og Lægter. Pigerne hjælper med at kline Lervæggene oc stamper Ler i Lo oc Lade-Hus oc Bryggers.

Uværdigt er det, om nogen Byemand gaar om oc tigger om Hjælp til Husbygning efter Ildsvaade.

Oldermanden oc Granderne maa villig af Bylaugets Kasse bidrage til Indkøb af Træet i Kronens Skov.

Byemændene bør sætte en Ære i at hjælpe ham at lægge Syldsten oc Kamp under Grunden. Under Syldstenene i Syd lægger vor Oldermænd Salt og Brød oc et Faarelaar samt en Rigsort.

9) Efter Ildsvaade i Byen gaar Oldermænden oc de tvende Grander paa Syn oc efterser alle Ildsteder, Skorstene oc Bageovne i Byens Gaarde oc efterser, at der oc er et Staal over Stalddør og Kohus. Han gransker Ildstederne nøje hos den ene, saavel som hos den anden, og ser om de er lovlige oc ej med Sod befængt. Oldermænden paataler Mangler oc paabyder, at det ulovlige rettes, oc om Ejermænden ikke er dette til Sinds og ikke efter gentagne Paalæg retter det paaviste ulovlige, da henter Oldermænden vor Fougde, oc denne lader Ildstedet eller Bagerovnen nedbryde, oc det tilstedes ikke Byemænden at optænde Ild, førend alt befindes lougligt. For saadan Forseelse kan Oldermænden oc vor Fougde lade den ulovlige Skorstens Ejermand ikende Bøde efter to uvildige Byemænds frie Skøn.

Dersom en Byemand fordrister sig til at opbygge Vedhuse oc deslige, som staa Andenmands Gaard for nær, oc ofte er Aarsag til ulyksalig Ildsvaade, da skal saadanne, som staa til Skade, af vor Oldermænd nedbrydes, men Tømmeret herfra tilfalder Byemænden.

10) Slukkes al Ild i vor Bye, maa der tændes *Nyild*, som Skik og Brug er udi Oldermændens Gaard. Hans Arneild optændes først, en fløjendes Gnist bringes til Præstens Gaard, oc derefter kan Byemænds Kvinder hente Ilden der.

Vil Ild ej fænge, bør Granderne efterse, at al Ild er slukket. Ingen Byemand tænde sin Arneild ved Vaade.

ild; da er det gammel Tro, at vor Bye vil hærages af Ildsvaade, før Aaret er omme.

*

11) Om *Quæget* hærages af Pestilentz oc Farsot, kan Byemænd tænde *Nødild* paa Marken oc Quæget drives derhenover, paa det at Pestilentzen maa vige, oc Hexe oc onde Landvætter maa tabe deres Magt over Quæget.

*

12) Om *Kjæpvognskørsel til Staden*. Siøborg Byemand staa hinanden troligen bi, naar der fares med svedne Kul til Torvet i Kjøbenhavn. De maa værge sig med Haand oc Pisk og Kjæp, men ej med Kniv oc Økse, paa det at ingen af vore Byemænd skal bære Brændermærke eller smage Bremerholm Jern. Bliver nogen Byemand rusendes, maa man om muligen med Lempe frage ham Slagvoller og Skæretøj, paa det at han ikke i sin Rus skal volde Ledknusning paa nogen anden Byemand. Overnattes i Kro — sømmer det sig vore Byemænd kristeligt at søge Seng; men ilde sømmer det sig vore Byemænd at sove paa Gulv med behornede Hoveder, Svin oc andre umælendes.

*

13) *Angaaendes vor Kierke og Gildeshuse*.

Byemænd skal have Kierkegjerdet bødet, oc Kierkens Mure kalket inden Pintse. Kampestensgærdet bødes, nedtraadte Sten sættes i deres Plads. Vor Oldermænd paaser, at ingen lader Svin eller Hoveder græsse paa vor Kierkegaard, de døde til Skændsel. Der bødes til Kierkeblokken 1 Skillings Penge for hvert Hoved eller Kreatur, som er gaaet over Kierkegjerdet.

Byemænd bør ej fare til Kroes i Græsholt før Kierkegangen. Ej heller maa rusendes Folk, Hunde og Svin indlades ad Kierkedør. Vor Degn paaser, at ingen

Skænden, Skjælden eller højrosted Tale høres, naar Klokkerne røres.

Vore Danequinder gaar sømmeligen ad Norddøren til Kierke, medens gode Byemænd afventer vor Fars Komme. De hilser ham venligen i Gud og sætter Stokke og Slagvolder og Lygter i Vaabehuset i Syd. Hattene medtages i Kierken, som gammel Sæd er.

Mads Hjuler og Kristen Smed har Stol næst Degnen i Syd. Efter Byemænd har Gaardmænd Sæde, siden Indsiddere, Husmænd, Tjenestefolk oc vandrende Geseller. Oldinge oc bedagede Danequinder maa formedelst tyk Hørelse af Degn ledes til nærmeste Sæde ved vor Fars Stol. Kommer Byemænd rusendes til Kierke, bør han straks af Degnen udledes, oc bøder til Kierkens Blok 2 Skillings Penge.

Naar Byemænd gaar til Gildeshus maa Økser, Skæretøj oc grove Slagvoller ej medtages, ej heller indstikkes i Tagskæg paa Gildeshus. Hvo, der af Drukkenskab spjuder eller gjør andet Svineri ved Gildeshus, bør, naar det sker udenfor Huset, bøde til Byelaug^{et} 1 Skæppe Byg. Gaar han atter ind i Gildeshuset i rusendes Stand, skal han bøde $\frac{1}{2}$ Tønde Øl, som ej maa være ondt. For Færden i Gildeshus gælder Gildets Skraa.

*

Gilder oc deslige.

14) Kommer nogen *Nyemand* til vor Bye, bør han give et *Igangsgilde* inden 6 Uger, efter at han er flyttet ind. Han bør give til Byemænd 1 Tønde godt Øl oc 1 Potte Brændevin til hver. Skulde nogen Nyemand, om vel ikke af Trang men af ondt Sind nægte at give Igang, kan Byemænd med fulde Ret kalde ham *Nyman-*
den eller *Nyrupperen*, men ingen maa skjælde en Mand med dette Haansord, efter at han har givet Igang.

Gør nogen Gilde for Byens Ungdom, bør føre Karle ej have mere end $\frac{1}{2}$ Potte Brændevin, paa det de ej skal forfalde til Drukkenskab, Svir og anden Daarligdom. Bylauget betaler ej Spillemandspenge til noget Gilde.

Julestuer og *Høstgilder* bør med Sømmelighed holdes i denne vor By, som Sæd er. *Ploggildet* og *Møggildet* holdes som tilforn paa Omgang i Ærbarhed og fri for Umaadeligheder. Naar vore Byemænds Danequinder gøre *Tømmergilde*, (formentlig det Gilde, som holdes, efter at alle Husets River og Gaardens Redskaber har faaet nye Tænder o. s. v.) bør de give Ingefærøl, sødet Brændevin med Perikum oc Mjød.

*

15) Byemænds *Quinder* bør ej have Omgang med om-løbende Signekjællinger eller Troldquinder. Kommer slige til Bryggersdøren en Løverdags Kveld, bør de dog have en Bundskjuler af Koget fra Bænkevællingsbænken.

Siger nogen uhøviske Ord oc skjælder en Byemands Danequinde for Hore, Mær eller deslige, skal han af vor Bys Stodderkonge have tørre Hug ved Byens Kag. Om nogen Tjenestekarl eller Pige skjælder Husbond for Horebuk eller Gjældvædder, skal disse formastelige have haarde Hug ved Kagens Sten af Rakkeren eller Stodderkongen.

*

16) Om *Byens Brønde*.

Brønde, som ikke er loughlige med Karmtræ forsynet eller anden god Lukkelse, skal istandsættes. Drukner nogen forgjort sig i en Byebrønd, skal Byemændene hjælpe med at kaste den til oc fluks grave en ny. Hvo, der har lagt Haand paa sig selv, det være ved Strikke, Reb eller

Drukning i Brønd eller Tørvegrav, jordes ej i Kristenjord men afhentes af Rakkeren paa Sluffe oc nedkules ved et trebundet Markskæl (d. v. s. et Sted, hvor 3 Markstengærder løber sammen).

*

17) *Hunde og Kjøtere*, som ej er i smedet Gaardlænke, skal af Rakkeren behugges paa den ene Hase oc maa dog ej tilstedes at have Løbevane i Mark oc Byefold, paa det at ikke Faar, Lam oc andet Smaakreatur skal skambides eller jages til Døde. For hver ulouglig Hund, som anfalder vore Byemænds Husdyr, bødes foruden Skaden til Dyrets Ejermand 10 Skilling til Lauget.

*

18) Ved *Barselsgilde* — Bryllupsgilde oc Jordefærd maa Skaffer eller Bedemand i god Tid forvarse vor Far oc vor Degn, samt sørge for, at de sættes øverst for Borde.

Om Byemænds Sønner eller Døtre trolover sig, oc den trolovede ej er fra wor Bye oc Sogn, skal Byemændene gennem Sognepræsten paa det Sted, hvor hannem er født, skaffe Kundskab om Formue, Slægt, Byrd oc Vandel. Det er sket tilforn, at Byemænds Døtre have bortkastet sig til fremmede Skarnsknægte oc er derved kommet udi stor Armod oc Elende, hvorfra Gud i Naade fri vore Byemænds Døtre.

*

19) Kommer *farendes Kræmmer* til wor Bye med farvede Baand, Perlestik, Stads og Pynt at sælge, skal han af Stodderkongen følges af Bye til Sogneskjellet, paa det at Byemænd ej skal have unødige Udgifter. Kræmmere, der sælger Eggetøj (skærende Instrumenter) og Slaatoj er undtagne herfra. Thi deres Kram er dog til megen Nytte. Kommer der farendes Folk, saasom *Tatere*, Nat-

mænd, Tiggere, Skrællinger eller andet Pak til wor Bye oc naar frem til *Stakkelsstenen* ved Bystævnet, inden Sol gaar ned, maa de ligge over i wor Bye een Nat. Dagen derpaa lader wor Oldermænd *Stakkelsfjælden* gaa, oc den Byemand, hvis Baand er paa Fjælen, maa straks møde oc bortkjøre Stakkelen om fornødent med Gewalt over Sogneskjellet. Ville de ej opføre sig skikkeligen, maa wor Byes Stodderkonge følge med Stakkelsfjældsmanden og hæge dem med sin Pigslagvol.(!)

*

20) Ingen Byemand bør sælge Korn eller Høveder eller andet stort Kreatur til Fremmede uden at kende Prisen nøje, paa det at disse ej skal paaføre Byemændene Fattigdom oc Bekostning.

*

21) Alle Sjæles Dag (2. Novbr.) gør aftrædende Oldermænd Regnskab oc Rede for Bylaugets Bødekasse oc Græsgjæld; oc wor Far oc wor Fougde paaser, at Summa stemmer. Oc skal alle disse 21 Articula hvert Aar paa Valborgs Byestæfne lydeligen oplæses, paa det at oc yngre Slægt kan bedre vide sig derefter at rette oc for Skade at tage Vare, paa det at wi oc wore Eftekommere kan holde denne wor Byelov oc Wide, at Fred og Enighed kan herske i wor Bye oc Roe oc Welstand komme til Stede.

*

Efterskrift.

Søborg gamle Bylaug er atter kaldt til Live nu i Aaret 1937, efter en næsten 100-aarig Tornerosesøvn. Nye Love og Vedtægter er vedtaget, nye Opgaver — saasom elektrisk Lys i Søborg By og Anlæg af den gamle Kongshave, „Askelunden“ som et Byanlæg — optager nu vore Tanker. Men *Sammenholdet* om vor gamle By

med de rige historiske Minder og kongelige Traditioner synes at have en god Fremtid for sig. Og følger man en Dag de skønne endnu bevarede Stendiger op over den gamle Degnelods Jorder, ser man ud over en typisk nordsjællandsk Landsby, engang en Slotsby og et Bispes- og Kongesæde, med Statsfængsel og Købstadrettigheder; Raadhus og Gildeshuse; men af Fortidens Storhed er nu kun den massive, murkronede Landsbykirke tilbage, og man nynner for sig selv med Digterens Ord:

„Landsbykirken som Konge staar,
troner højt om Hus og Gaard.
Her har det ringet i 1000 Aar.
Festligt endnu dens Klokker gaar.
Guds Hus staar fast!“

„Vider og Vedtægter“ skifter, men „*Herrens Ord bliver evindeligt.*“

Emil Steenvinkel.

DANSK KIRKEBYGGERI
BELYST VED
GILLELEJE OG OMEGNS KIRKER

(ved R. Fabricius, Gilleleje).

VORE ældste Kirker blev bygget af Jord eller Træ, det bærer Sagaerne og enkelte Fund Vidne om, men ellers er de sporløst forsvundet.

I den stigende Kulturbølge, der fulgte med Kristendommen, fandtes ogsaa Kundskaben om at brænde Kalk til Mørtel og bruge den som Bindemiddel mellem Sten til Opmuring af Mure. Ældre Tidens Bindemiddel var Ler; det kan man se fra Dronning Tyras Danevirke og fra enkelte lermurede, sønderjydske Altre. Heller ikke dette findes der noget Spor af heroppe i vore Egne.

Den byggekyndige Gejstlighed var stærkt præget af Udlandets Byggekunst; mange gejstlige, der virkede i Danmark, var indvandrede Udlændinge; de var vant til at arbejde med bløde Natursten, som let lod sig danne til regelmæssigt formede Sten, de saakaldte *Kvadersten* i Ydermure, mens Murenes Indersider er sat i *Sildebensmonster*. Nogle af vore ældste Landsbykirker hører til denne Type, og blandt dem de uhyre interessante *Vejby* og *Valby* Kirker.

De er bygget ca. 1100, og viser i deres Stilart tilbage til den tidlige *engelsk-normanniske* Stil, men indført over *Lund* i Skaane. Dette træder klarest frem i *Vejby* Kirke! Den er bygget af skaansk Sandsten, men des-

værre er den stærkt mishandlet gennem Tiderne; alligevel er der blevet bevaret nok til at klarlægge dens Afstamning.

Udvendig paa Skibets Sider deler et tresidet profileret „Baand“, der gaar i Højde med Vinduernes Saalbænke, Væggen i en øvre og nedre Del; det er eneste Sted i Danmark, man træffer dette „Baand“. Vinduerne er indvendigt smigede, med Spidsen i Flugt med Ydermuren, et saadant „normannisk“ Vindue ses særligt smukt i *Valby* Kirkes Korvindue. Men det, der særlig skal lægges Mærke til i *Vejby* Kirke, er dens Syddør; ingen anden Landsbykirke paa Sjælland har Søjleportal, desværre er kun Søjlehovederne oprindelige, idet Søjleskafterne er føjet til i nyere Tid som Erstatning for de længst forsvundne. Dekorationen paa disse Søjlehoveder nedstammer fra det *europæisk*-normanniske Volutkapitel, som efter 1066 blev overført til England med Normannernes Erobring af dette Rige, herfra er det altsaa fort videre til Nordsjælland via Skaane.

Halvbuerne, der afslutter Døren opad til, staar meget kraftigt, uden den mindste Dekoration; det er kun Murmassernes indbyrdes Form og Forhold, som skaber Dekorationen; overst oppe afsluttes med et raat udført Mandehoved, altsammen Begyndelsestrinene i en Stilart, der senere, ogsaa her i Landet, skulde faa en rig Udvikling.

I Modsætning til de senere Kirker i Middelalderen staar *Vejby* og *Valby* Kirker med tynde Mure; Egnens øvrige Kirkebygninger er sat i „Kasse-mure“, d. v. s. at to Enkeltmure er sat med lille Afstand fra hinanden og Mellemrummet er blevet fyldt med en Blanding af Sten og Kalkmørtel; det giver de meget tykke Mure, der er saa karakteristiske for Middelalderbygninger.

Een Kirke endnu har skaansk Sandsten i sine Mure, den ligger ogsaa paa den gamle Valfartsvej fra Skaane til *Helenekilden* ved Tisvilde, *Esbønderup* Kirke.

Næste Station paa Kirkebyggeriets Vej er Opmuring med Kampesten, som er sanket op paa Markerne og efter en vis Sortering blevet anvendt. Samtlige Kirker i Omegnen undtagen *Søborg*, *Tikøb* og *Hornbæk* er sat i dette Materiale; *Hornbæks* falder dog helt udenfor her, da den først er bygget efter Reformationstiden, ligesom *Gilleleje* Kirke.

Vor Egn mangler de smukke Granit-Kvaderstenskirkker, som især Jylland er rig paa; vi „nøjes“ med de enestaaende *Valby* og *Vejby* Kirker i Sandstens-Kvadere; men alligevel kan vi spore Virkningen af den „store“ Arkitektur med Kvadere, idet Markstens-Kirkerne ikke kom til at staa med den Yderflade, som f. Eks. *Blidstrup* har nu om Dage. De var dækket af et Lag Kalkmørtel, der havde jævnet alle Fordybningerne ud, og dernæst havde man kvadreret Murfladen, som om den var rigtig Kvaderstensmur; paa *Ramløse* kan vi se denne Kvadrering bibeholdt, men ellers er den forsvundet. Disse Kirketyper maa regnes at stamme fra ca. 1130 til ca. 1170, en Datering, der støttes ved Fundet af det ottekan-tede Taarn i *Søborg* Ruin.

Fra ca. 1175 kan man sige, at ikke en eneste Kampestenskirke er blevet bygget i Danmark; fra nu er det Teglstenskirker, og blandt Landets ældste Teglstenskirker maa regnes *Koret* i *Søborg* Kirke, oprindeligt bygget som selvstændigt Kapel, fra ca. 1185, medens Skibet er fra ca. 1225 og Taarnet fra ca. 1260; fra samme Tidsrum stammer ogsaa *Tikøb* Kirke, der ligesom *Vejby*, *Valby* og *Esbønderup* Kirker viser Spor af den skaanske Kulturkreds; men de ligger jo som allerede anført paa den

gamle Valfartsvej fra Skaane til Sct. Helenes Kilde ved *Tisvilde*.

Med Teglstenskirkerne glider vi langsomt bort fra den gamle romanske Stil — „Rundbuestilen“ — over til den gotiske Stil — „Spidsbuestilen“ —, hvor *Soborg* og *Tikøb* danner den saakaldte Overgangstil.

I den romanske Periode afsluttedes Koret mod Øst af en halvrund Udbygning, en „Apsis“; senere nøjedes man med en lige afsluttet Gavlvæg; i den gotiske Periode dannede man en tre- eller femsided Korafslutning; men denne Byggeform havde meget svært ved at trænge ud til Smaakirkerne. Det, at *Gilleleje* Kirke har femsided Korafslutning, tyder paa, at den er forholdsvis ung i Sammenligning med Nabolandsbykirkerne.

Et andet rent gotisk Stiltræk viser *Gilleleje* Kirkes Indre. De romanske Kirker har en svær Bue til at skille Koret fra Skibet — „Triumfbuen“ —, en saadan mangler her. Hvis man skal slutte sig til nogen Alder for denne Kirke, maa man desuden betragte de Sten, der er anvendt i dens Mure, og andre Træk, der kan danne Grundlag for en Sandsynlighedsberegning.

Af saadanne Træk har vi: 1) Fund af munkestenssat „Kalkkule“ *indenfor* nuværende Kirkemure, 2) de nederste Skifter i Skibets Mur er Munkesten, men Resten smaa Sten, og 3) Loftsbjælkerne bærer Spor af at være brugt tidligere ved en smallere Bygning.

Disse tre Træk peger paa, at der tidligere har staaet en betydeligt mindre, stensat Kirke med en stor Del af Stenmaterialet bestaaende af Munkesten; men den Mulighed kan ikke afvises, at der oprindeligt er blevet bygget en Bindingsværksbygning med Munkesten i Tavlene, og da Bygningen blev helt ombygget i 1578, er den blevet forstørret til sin nuværende Størrelse, hvorved det

for Haanden værende Materiale af Munkesten har været for lidt, og saa har man brændt „moderne“ smaa Sten (der gaar Sagn om en Teglovn ved den nuværende Møllebakke, der tidligere kaldtes *Teglovnshojen*) og har bygget den i gotisk Stil i Lighed med *Slangstrup* Kirke, der ombyggedes til gotisk Stil med tresidet Korafslutning i Aartiet 1578—88.

Grunden til, at der kun findes Munkesten i Skibets Mure, er formentlig den, at man har haft Interesse i at faa et Kirkerum snarest muligt trods Ombygningen, og saa har man først rejst Skibet og senere Koret. Et afgørende Træk, der peger hen paa, at Munkestensskifterne tidligst er lagt i 1578 er, at de hverken er muret i „Munkestensskifte“ eller „polsk Skifte“, men i „nederlandsk Skifte“ („Krydsskifte“), der første Gang her i Landet bestemt kan tidsfæstes 1538—42; det er dette Skifte, der nu om Dage er det eneraadende.

Et andet Træk, der peger hen paa 1578 som Byggeaar, er Vinduerne i Skibet. Den gotiske Stil havde tilfælles med den romanske, at Murene under Vinduerne stod i fuld Tykkelse; men jo mere man nærmede sig Barokken, der holdt sit Indtog i Danmark ca. 1620, des mere skar man bort af Murtykkelsen under dem. I dette Tilfælde ses tydeligt de to forskellige Vinduesanordninger i Skibet modsat Koret, hvor man maa karakterisere Korets som den yngste. Dette kan tydes saaledes, at de to Bygningdele er bygget i to forskellige Perioder, og da der kun høres Tale om den særlig grundige Reparation i 1746, hvor Kirken blev „revet ned til Grunden“, maa det antages, at Koret, men ikke Skibet, ved denne Lejlighed er revet ned til Grunden og genopbygget efter den oprindelige gotiske Grundplan, men med Vinduesnicher i den Tids Smag. Samtidig har man nærmet Ski-

bets Vinduer til Tidens Smag ved at hugge den nederste Del af Vinduesnicherne bort, saa man har faaet den nuværende, ejendommelige Smigning.

Et ejendommeligt Træk er Indhakked i Muren mellem Skib og Kor! Skulde det antyde, at der er noget rigtigt i den gamle Tradition om, at først blev der bygget en Kirkesal?

Sammenholdt med Oplysningen om, at den gamle Kirkeklokke er fra ca. 1600, maa det bestemt antages, at Kirken i hvert Fald ca. 20 Aar efter 1578 havde sit nuværende Udseende med Kor, Skib og Spir, men med Skibets Gavl som lige Gavl og ikke afvalmet. Ejendommeligt nok sandsynliggøres Ombygning og Udvidelse i 1578 ved Oplysningerne om den stærke Stigning i Befolkningstallet fra 1567 til 1582, aabenbart ved en stærk Indvandring udefra.

Taget har den gotiske Rejsning, en direkte Følge af den femsidede Korafslutning og af, at det oprindelig var lagt med „Munke og Nonner“¹⁾, der gav en saa tung Tagbelægning, at det var heldigst at lade Spærene staa stejlt, saa Stenenes Dødvægt saa lidt som muligt hvilede tværs over Bjælken. Som Følge af den gotiske Rejsning maa man gaa ud fra, at der oprindelig var Sadeltag med lige Gavl, men under Restaurationen i 1746 er Vestgavlen blevet afvalmet, medens Østgavlen har beholdt den gotiske Korafslutning. *Hornbæk* Kirke, der er fra 1737, synes ikke at have haft gotiske Traditioner, har derimod afvalmede Gavle mod Øst og Vest, hvilket giver denne Bygning et helt andet Præg.

Endelig et Par Ord om den tidligere omtalte „Kalk-

¹⁾ Hvis man vil se „Munke og Nonner“ anvendt, skal man til *Helsingø*; paa Kirkegaardsmurens nordvestre Ende findes en lille Stump Tagdækning tilbage; de moderne „Vingetegl“ kom i Brug allerede paa Kristian d. Fjerdes Tid. Paa Stræbepiller og Kamtakker paa Søborg findes de ogsaa.

kule“ af Munkesten og fundet i nordvestre Hjørne af Kirkebygningen. Det forekommer mig, at Tanken om, at den skulde være en Kalkkule, der var anvendt ved Byggearbejderne i 1578 eller tidligere, maa afvises. Man laver ikke en saa solid Kalkkule til et saa kortvarigt Formaal. To andre Muligheder forekommer mig mere sandsynlige, enten, og det er det sandsynligste, at den oprindelig har været et muret Rum til „finere Folks“ Begravelse (fra Nellerup?) inde i Kirken, *hele* Kirkerummet fra Indgangsdør til Østgavl var til at begynde med eet Hele, idet Orgelpulpituret først er kommet til langt senere, hvilket kan ses af Vestendens Murnicher, der nu dækkes af Pulpituret. Eller ogsaa har den været en Benkule til Opbevaring af opgravede Knogler fra Kirkegaarden. I sidste Tilfælde maa den anses for at være indrettet samtidig med Opførelsen af den første, lille Kirke, maaske som en Tilbygning til denne eller som en selvstændig lille Bygning udenfor. Under Restaureringen i 1746 kan den saa være genfundet, og er derefter blevet anvendt som Kule til Opbevaring af Hvidtekalk fra det ene Aar til det andet, saaledes som Traditionen meddeler.

Inden vi afslutter vor Rundtur til Kirkerne i *Gilleleje* og Omegn, er der dog et Sted endnu, hvor vi skal „se indenfor“! Det er *Søborg Ruin*. I dens nordøstre Hjørne ligger de sørgelige Ruinrester af Borgkirken, ilde medtaget af ukyndige Mennesker, men dog nok til at vise, at her har vi Udgangspunktet for de berømte Rundkirker paa Bornholm, hvoraf den ældste er *Østerlars*.

Anvendt Litteratur:

Trap: Danmark.

L. P. Fabricius: Danmarks Kirkehistorie.

Vilh. la Cour m. fl.: Sønderjyllands Historie.
Vilh. Lorentzen: Dansk Herregaardsarkitektur.
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, Aarg. 1934.
Gilleleje og Omegns Museumsforening: Fra det gamle
Gilleleje, 1933.

P. S. Efter at ovenstaaende Artikel var skrevet, har jeg af Hr. Murermester Jørgen Petersen, der ledede Murerarbejdet ved Kirkens Restaurering i 1930—31, faaet en interessant Oplysning, der bekræfter min Teori om, at Oplysningen om, at Kirken i 1746 blev „nedrevet til Grunden“ ikke skal forstaaes bogstaveligt, men snarere saaledes, at det kun var *Koret* og en Del af Taget, der blev nedtaget, men *Skibets Mure* blev staaende med det gamle Loft over. Oplysningen gaar ud paa, at „det var meget let at se, at de to Bygningsdele ikke var bygget samtidigt“, idet *Koret ikke var i Forbandt med Skibet*. Denne Oplysning kan desuden synes at underbygge Traditionen om Brug af Skibet som Kirkesal, som jeg ogsaa antydede i Artiklen. Men denne Brug har rimeligvis kun strakt sig over det Tidsrum, Restaureringen stod paa.

H. C. TERSLIN:

HEKSETRO PAA GILLELEJE

Der var i gamle Dage Personer, især Kvinder, paa Gilleleje, som man mente kunde hekse. Ikke alene Byens Børn var bange for dem, og der gik de særeste Rygter om dem.

Smede-Line, der var Datter af Per Smed paa Gilleleje, kom en Dag ind til en Kone, der ansaas for Heks. Det var i Sildefisket, og der stod en Kurv med Sild i Stuen. Line saa da Sildene springe op og ned af Sildekurven. Det kunde ikke gaa til paa naturlig Maade¹⁾!

Elskovshekseri.

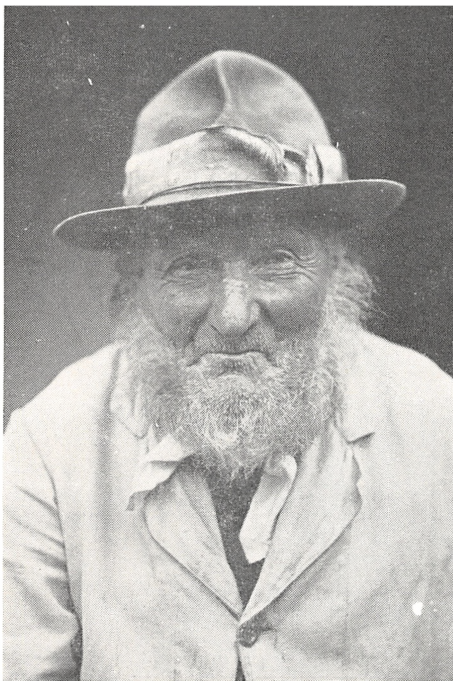
En af Gillelejes Hekse kaldtes Tjørneheksen, fordi hendes Hus var omgivet af en høj Tjørnehæk. I sin Ungdom havde hun været forlovet med en Mand fra Helsingør. Hun fortalte siden, at da hun første Gang kyssede ham, havde han en Snogegat i Munden, saa at hun siden den Tid „hverken kunde være fra eller hos ham²⁾.“

Heksene rider til Bloksbjerg.

Onsdag Morgen før Paaske red Heksene til Bloksbjerg. Og naar de om Aftenen vendte tilbage, slog Folk

¹⁾ Medd. 1932 af Fru Saabye Jensen, Gilleleje. Smedeline, Ane Oline Larsen, død 1926, 86 Aar gl.

²⁾ if. samme Meddelel, som har Beretningen fra sin Svigerfader, Skomager Hans Petersen.

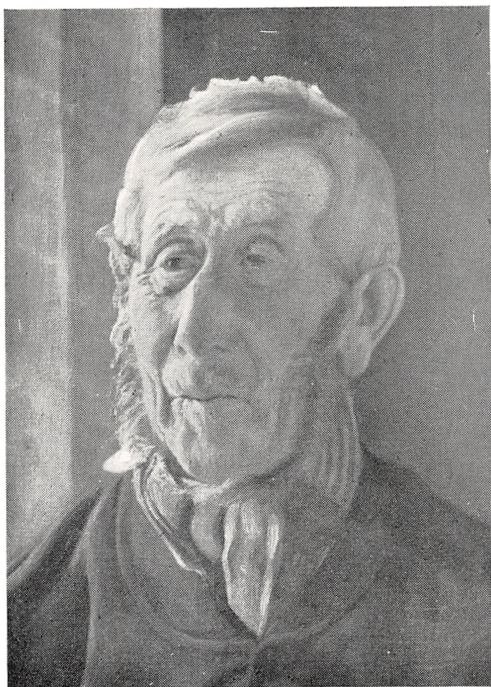
*Murer
Lars Svendsen,
kaldet Gammel Laves,
Gilleleje
(1846—1935).*

Foto O. Hardt 1930.

*Fhv. Havnefoged
Carl Nielsen (t. v.)
og nuv. Havnefoged
Svend Martin Svendsen,
Gilleleje.*

Foto O. Hardt 1928.

*Fisker
Hans Nielsen,
kaldet Hemmes',
Gilleleje (1824—1919).*

Efter Maleri (c. 1907) af A. Herning
i Baadebygger Rud. Ferdinandssens Eje.

*Fru Maren Andreasen,
g. m. Strandfoged L. Andreasen,
Gilleleje (1934).*

Foto O. Hardt

med Kridt Kors paa Dørene, for at Heksene ikke skulde komme ind og gøre ondt³⁾).

Denne Aften har man fra Arildstid⁴⁾ redet Heksene ud af Byen. Det foregik paa følgende Maade: Byens unge Mænd og Drengene drog i flere Optog gennem Gaderne, bærende en Deltager paa en Stige. Man kridtede paa Folks Døre og andre Steder, og det gjaldt om at gøre saa megen Støj som muligt for at skrænme Heksene bort. Aftenen kaldtes Kridteaften; „skal du med ud og kridte?“ spurgte man forinden hinanden. Man kridtede ogsaa hverandre, og for ikke at faa Tøjet ødelagt, vendte man det, eller man tog gamle Rake paa. Mens Optoget drog gennem Byen, sang Deltagerne: Nu rider vi til Bloksbjerg, ;: din Hovmær ;:;. — Skikken er ifølge Arkivar Grüner Nielsen sjællandsk og ikke meget kendt. En Parallel paa Hekseraab haves fra Sydsjælland (E. T. Kristensen „Jysk Almueliv IV, S. 155⁵⁾). Paa Gilleleje har jeg set Optogene og hørt Hekseraabet til ca. 1915.

— I Smidstrup blev Bagerovns-Tøjet (Bagerovnskraberen og Bagerkosten) taget ind Skærtorsdag Aften, for at Heksene ikke skulde ride paa det til Bloksbjerg, og der blev sat Staal i alle Døre, i Taget, Sædbunker og i Møddingen; det var Leer, Grebe, Økser, Knive o. lign., som anvendtes, og selv om der ikke var Staal deri, anvendtes det dog alligevel, siger min Meddeler. De gamle sagde, at Skaderne fløj med Heksene. Min Meddeler har dog ofte gaaet udenfor Skærtorsdag Aften og klappet i Hæn-

³⁾ Meddelt af min Elev Else Rasmussen, der har Beretningen fra Ane Louise Carlsen, død 1933. 84 Aar gl. — If. Meddelelse fra Str. Bjørstrup red Heksene til Bloksbjerg Skærtorsdag Aften paa Ovnredskaberne, hvorfor det gjaldt om at faa disse i Hus forinden, hvis man da ikke havde sat Staal paa dem, som værner mod Hekseri (Else Hansen for A. Uhrskov).

⁴⁾ Fisker Edv. Petersen, f. 1846, kan huske Skikken fra sin Barndom.

⁵⁾ Se ogsaa „Jyllandsposten“ Nr. 88 1933 (Stedsangivelse savnes).

derne og er blevet Vidne til, at Skaderne ikke var fløjet bort⁶).

Heksenes Kirkegang.

Skærtorsdag skulde alle Heksene i Gilleleje Kirke, efter at de Aftenen i Forvejen havde været paa Bloksbjerg. Kom man da denne Dag i Kirke, kunde man, hvis man havde taget et Æg med i Lommen, se, hvem der var Hekse. Forøvrigt holdt alle Byens skikkelige Koner ikke af at gaa i Kirke den Dag, skønt de ellers var flittige Kirkegængere; for de vilde ikke være sammen med Heksene⁷).

Heksene skader Husdyrene.

Heksene gik ikke ud før ved Midnatstid. De kunde da finde paa at ride paa Hestene, hvorfor man om Morgen fandt Hoppens Manke i Uorden⁸).

— Paa en Gaard i Fjellenstrup kunde Konen staa i sin Forstue og med sin Saks klippe Naboernes Gæs⁹). — I Paarup fandt man en Morgen en Flaske viklet ind i et rødt Tørklæde. Straks efter blev alle Grisene syge og døde¹⁰). — I Højelt kunde en Mand sidde i sin Stue og fodre sine Heste med Naboens Havre. Eller han slog tre Syle i Loftet og bandt Snore i dem; saa kunde han sidde og malke Naboens Køer¹¹). — Naar et Kreatur blev sygt, kunde det skyldes Hekseri. Og naar en Hoppe ikke kunde „blive i Fol“, var Grunden den samme. Man skilte da en Vogn i to Dele og lod Hoppen gaa igennem; det skulde nok hjælpe¹²). — Naar Koen havde kælvvet, skulde

⁶) fhv Grd. i Smidstrup, nu Gilleleje, Christian Pedersen, f. 1846.

⁷) Efter Fru Christine, Fisker Jul. Petersens Enke, 1934.

⁸) Elisabeth Nellemann, Søborg Hestehave, 1932.

⁹) if. Grd. H. J. Nielsen, Fjellenstrup, 1932.

¹⁰) if. Ketty Nielsen, for A Uhrskov.

¹¹) Johannes Hansen, Højelt.

¹²) Elisabeth Nellemann.

der med en Kniv tegnes et Kors i Bunden af Mælke-spanden eller lægges en Kniv derned, for at Heksene ikke skulde tage Mælken fra Koen. I Alme slog man Hul paa et Æg, saa noget af Hviden løb ud; derefter malkede man tre *Strent* af Mælken ned i Ægget og hældte Æg med Indhold i Halsen paa Koen, naar denne skulde malkes første Gang efter Kælvningen¹³).

Afkommet maatte ogsaa værnes. Der skulde Staal i Spanden, første Gang Kalven skulde drikke. Og var Kalven født ude paa Marken, skulde den føres baglæns, naar den skulde i Stald.

Smørhekseri.

Naar en Ko var en daarlig Malcker, eller Mælken ikke trods megen Umage kunde kærnes til Smør, var Heksene Skyld deri.

Jens Passebæks Besætning led under, at en bestemt Person, man havde mistænkt, tog Smørret af Mælken. En klog Kone raadede da til at lukke alle Stalddørene godt en vis Tid i Døgnet, for at denne Person ikke skulde komme ind¹⁴).

En Mand paa Gilleleje havde altid rigelig Mælk og Smør at sælge; thi hans Køer var i fortræffelig Stand. Men han ansaas ogsaa for at kunne „tage“ Mælk og Smør fra andres Køer.

Det samme var Tilfældet et andet Sted i Byen. Her var det dog snarere Konen, som kunde tage andres Mælk og Smør. Manden var meget paapasselig, at ingen kom ind i hans Stald, uden at han selv var med, for at han ikke skulde faa Køerne forheksede¹⁵). Samme Mand

¹³) ovenn. Chr. Pedersen af Smidstrup.

¹⁴) Passeret for c. 50 Aar siden. — Medd. 1934 af Fisker Chr. Andersen, Gilleleje.

¹⁵) if. Chr. Andersen, Gilleleje, 1934.

blev engang afsløret. En ung Pige¹⁶⁾ kom trækkende gennem Gaden med sin Faders Ko, da hun mødte ham. Han kom til og befølte Koen, og hun mente, at det var i ond Hensigt. Og da han Dagen efter kom ind i Stalden, hvor hun netop stod og kærnedede, og han tilbød at hjælpe hende dermed, var hun overbevist om hans onde Hensigter. Skønt hun havde mest Lyst til at afslaa hans Tilbud, lod hun ham kærne, for at han ikke skulde tro, hun havde Mistanke til ham. Resultatet udeblev ikke: i tre Dage kunde de ikke kærne Smør. Der gik derfor megen Snak i Byen. Og Manden maa have faaet Nys om Sagen. Thi efter de tre Dages Forløb kunde de atter kærne. Han havde altsaa indstillet Smørhekseriet.

Det gjaldt om at værne sig mod Smørhekseriet. Hvis man fik Besøg af en Kone, som regnedes for en Heks, og som man mente kom i ond Hensigt, eller en Tiggerkælling kom til ens Dør (der var mange fattige Koner paa Gilleleje), gav man dem aldrig Brød eller Kage, hvori der var Smør, for at de ikke skulde tage Smørret fra Mælken¹⁷⁾.

Som allerede sagt tillod man ikke mistænkelige Personer at komme i ens Stald. Og det var da ogsaa det Raad, man ofte fik af de kloge Mænd eller Koner, man i sin Nød søgte Hjælp hos, naar det gik galt med at kærne. Saaledes gav den kloge Kone, Karoline i Helsingør, engang det Raad at hænge tætte Gardiner for Staldvinduerne, for at ingen ond Person skulde kunne kikke ind, naar de kærnedede. Det hjalp; de fik virkelig Smør; men da de saa ned i Kærnen, opdagede de et Øje deri. Da Karoline blev adspurgt, svarede hun, det

¹⁶⁾ Laura, senere gift med Chr. Andersen.

¹⁷⁾ Hvis man skulde betale en saadan Kvinde Penge, fik hun ikke Kobber, men Sølv; for ellers vilde hun hekse Pengene fra en. If. ovennævnte Christine Petersen.

skyldtes en Utæthed i Gardinet, igennem hvilken Heksen maatte have set¹⁸⁾).

Man benyttede ogsaa Røgelse til de forheksede Koer. En Gillelejer fik en Pose Røgelse af den kloge Mand i Alme, Hans Haagensen hed han. Med den skulde der røges tre Torsdage i Rad ved Solnedgangstid. Røgelsen hældtes i en Gryde med Gløder, der stod inde i Stalden. Første Gang blev Røgen kulsort, anden Gang helt hvid; men tredje Gang blev der klar Flamme, og det tiltrods for at Røgelsen var taget af selv samme Pose. Den kloge Mand havde endvidere sagt, at efter den tredje Røgning vilde *den* indfinde sig, som var Skyld i Smørhekseriet, og vilde bede om Mad, hvad de ikke maatte give ham. Forøvrigt skulde de tage venligt imod ham. Og naar han bad om Tilgivelse¹⁹⁾, skulde de give ham denne for at undgaa videre Fortræd. — Nogle Dage senere kom en gammel Gilleleje-Kone, som var anset for Heks, til deres Laage og gik frem og tilbage to Gange, som om hun betænkte sig. Men tredje Gang kom hun ind og bad om Mad, hvad hun ikke fik, mens hun derimod fik en Sølv mønt, hvorefter hun fjernede sig efter at have bedt om Tilgivelse paa en meget bestemt Maade: „I maa love mig ikke at være vrede paa mig.“ De lovede det. Og siden var der ikke noget i Vejen med Mælken²⁰⁾.

I Aarbog 4., 1936, findes Side 23 en detailleret Beretning om Smørhekseri i Str. Esbønderup. — Heksene kunde mærke paa sig, at de var opdagede, og at den kloge Mand (eller Kone) ovede Modraad mod deres

¹⁸⁾ Fra Paarup. (Medd. af min Elev Hedvig Jonassen, Gilleleje, for Uhrskov).

¹⁹⁾ Naar den kloge Mand (eller Kone) med sine Modraad formaacede Heksen til at møde op paa Gerningsstedet i en eller anden foregIVEN Hensigt, brugte Heksen altid Vendingen: „Tilgiv mig!“ dog ikke for at røbe sin Skyld i Hekseriet.

²⁰⁾ Medd. 1935 af Fisker Rud. Rasmussen; det var hans Moder (Janes) Ko som var forhekset.

Kunster. Saa maatte de af Sted „enten det gik saa eller saa, for at beholde, hvad de eengang havde ranet dem“ (sig). Derfor mødte de altid op paa Gerningsstedet²¹⁾.

Cyprianus.

Hvorledes havde nu Heksene faaet Kraft til at øve deres Kunster? Jo, hvis man ved Midnatstid løb tre Gange omkring Kirken, saa ind gennem Nøglehullet og nævnede den Ondes Navn!²²⁾

Og saa var der Cyprianus. Der var en forunderlig Kraft at hente i den Bog med dens røde og sorte Bogstaver! Der er dem, der kan huske at have set den ligge opslaaet i Vinduet²³⁾. Den brugtes nemlig ikke alene af onde Mennesker; men skikkelige Folk kunde, hvis de var heldige, hente Modraad i den over for Ulykke. Men ordentlige Folk var alligevel ikke glade for at se den. En Gilleleje-Kone, der saa den ligge opslaaet i Stuen et Steds i Byen, saa sit Snit til at kaste den paa Ilden. Men den forblev uskadt²⁴⁾.

Man kunde faa Skrupler ved at eje den. En Mand, Ole Ølle, vilde skille sig af med den og sejlede ud paa Stranden og kastede den over Bord. Men da han kom hjem, laa den atter i Chatollet²⁵⁾.

Og da en gammel Fisker, Svend Niels' Fader, skulde dø, og Sønnen vilde arve den Cyprianus, de havde en Afskrift af, sagde den gamle: „Den kan gøre ondt, men den kan ikke gøre godt, og I skal brænde den for mine Øjne.“²⁶⁾

²¹⁾ if. ovennævnte Chr. Andersen.

²²⁾ Fra Højelt (Johs. Hansen).

²³⁾ Paa Raageleje, if. Fisker N. Chr. Andersen.

²⁴⁾ Medd. 1933 af Fru Saabye Jensen efter Skomager Hans Petersen.

²⁵⁾ if. Malerm. Martin Olsen, Esrum, og Fisker Bækker Svendsen, Gilleleje, 1933.

²⁶⁾ Medd. af Skibstørrer N. Clausen. — Svend Nielsen død 1906, 82 Aar gl.

Man kunde komme galt af Sted med sin Cyprianus. En ung Mand fra Gilleleje havde faaet fat i en Cyprianus og vilde prøve dens Kraft paa sin Moders Køer. Resultatet blev, at de nu ikke kunde kærne Smør. Men da han vilde benytte et Modraad, lykkedes det ham ikke at ophæve Hekseriet. Og den ulykkelige Moder jamrede da: „Nu har han været der, det Skarn, og ødelagt mine Køer, og nu kan han ikke gøre det godt igen.“²⁷⁾.

„Komme for ondt“.

Onde Mennesker kunde ogsaa skade ens Person. f. Eks. ved at lægge Halmstraa over Kors for en, og man kunde da uforvarende komme til at træde paa det. Kom man derfor paa en eller anden mystisk Maade til Skade eller blev syg, sagde man: „Jeg er kommet for ondt.“ (If. C. Frith. Carlsen, Gilleleje, 1933). Kloge Koner eller Mænd maatte da hjælpe en. En Mand i Koldsbæk var blevet meget syg ved at træde paa noget, der var lagt for ham. 2 Mænd fik af den kloge Mand, Bülow i Helsingør, et Raad, de skulde udføre, inden de havde sovet, og Manden kom sig. — Men Helbredelsen kunde ogsaa trække ud. En Kone paa Hornbæk var blevet syg, fordi en anden Kvinde havde ønsket ondt over hende, og hun kom sig først, da den anden døde. (If. Ragna Fensmark Hansen, Hornbæk, 1932).

Naar man kom for ondt, kunde det skyldes en Hævnakt. Og det kunde gaa ud over en uskyldig. En ung Pige passerede en Dag Trinbrættet over Bækken ved Gilleleje og var der uheldig at falde, hvorved hun kom saa slemt til Skade, at hun blev Krøbling for Resten af Livet. Hun hed Stine Ole Davids. Mange Aar efter tilstod en gammel Kvinde, at hun havde været Skyld i hendes

²⁷⁾ Medd. 1934 af ovennævnte Fru Christine Petersen.

Ulykke, idet hun havde lagt noget for en anden Person, en ung Mand, som hun holdt af, men som havde forlovet sig med en anden Pige²⁸⁾.

Paa ejendommelig Maade kunde Gerningsmanden blive opdaget. En Gilleleje-Kone, som mente at have faaet daarlig Hofte ved at træde paa noget, en havde lagt for hende, fik af den kloge Kone i Helsingør det Raad at se ned i en Spand Vand. Da hun gjorde det, saa hun i Vandspejlet en Mand, hun kendte fra Byen. Nu vidste hun, hvem der havde voldet hende ondt²⁹⁾.

Det gjaldt om at staa sig godt med Heksene, at de ikke skulde hævne sig paa en.

En Dag kom en Tiggerkælling fra Landet til Gilleleje. Da hun et Sted ikke fik noget, blev hun gal (vred), og da hun gik, spyttede hun en *Harkeklat* paa *Dortæskelen*. Men Konen i Huset *stred* (kastede) da Katten over Tærsklen. Kort efter raadnede Kattens ene Øje (det blev betændt), og Konen sagde da, at hvis hun selv var gaaet ud, vilde hendes Øje være raadnet ligesom Kattens³⁰⁾.

Naar et Menneske, der havde Evner til at gøre ondt for andre, blev omvendt og blev et ordentligt Menneske, fik han det ikke derfor godt. Fortiden pinte ham. En Mand i Nakkehoved, som hørte til dem, der kunde „gøre ondt“, blev senere formedelst Missionen, der holdt sit Indtog paa Egnen efter Midten af forrige Aarhundrede, omvendt. Men der var stadig noget, der pinte ham. Til en af Lederne betroede han sig ved at sige

²⁸⁾ Medd. 1933 af Skibstømrer N. Clausen.

²⁹⁾ Denne Mand er død for c. 15 Aar siden. — If. Skipper C. Frith. Carlsen, 1933.

³⁰⁾ Medd. af Bendt A. Bendtsen efter Peternille Pedersdatter (død 1901, 87 Aar gl.); hun havde tjent hos den omtalte Kone.

Grunden: Jeg kunde gøre ondt, men jeg kan ikke gøre godt igen, selv om jeg vilde.³¹⁾

Hekseæg.

Naar man fandt et Æg paa et eller andet mærkeligt Sted i Have eller paa Mark, var man ængstelig for at komme til at berøre det. Man tog det forsigtigt op ved Hjælp af Pinde og uskadeliggjorde det ved at kaste det paa Ilden. Knaldede det da, var det et forhekset Æg. Det var lagt i ond Hensigt. Og berørte man det, vilde der ske en noget ondt, som kun Heksen, der havde lagt Ægget, kunde fri en for³²⁾.

En Kone paa Gilleleje havde med Foden berørt et saadant Æg og faaet et daarligt Knæ. Hun havde en bestemt Person mistænkt. „Det er ikke andet end denne N. N., som har forhekset mig,“ sagde hun³³⁾.

Paa en Gaard i Paarup fandt Karlen ved Midvinter-tid et Æg i en Krybbe. Madmoderen, som mente, det var et Hekseæg, lagde det forsigtigt op paa en Hylde. Men om Natten stod Manden op og kastede Ægget over paa Naboens Jord. Men tidlig om Morgenen kom der Bud fra Naboen, om han vilde komme straks; deres unge Hingst var blevet pludselig syg og skulde aarelades. Manden maatte, hvor nodigt han vilde, gaa over til Naboens og hjælpe til; han vidste jo Grunden til Hestens Sygdom. Ikke saa snart var Hesten aareladt, før Manden blev syg og maatte bæres hjem, hvor han laa syg i lang Tid³⁴⁾.

³¹⁾ Medd. 1933 af C. Frith. Carlsen, Gilleleje.

³²⁾ Min Elev, Louis Lund, Gilleleje, for A. Uhrskov.

³³⁾ passeret 1883, if. Kbmd L. Pedersen, Gilleleje.

³⁴⁾ Min Elev Ketty Nielsen, Gilleleje, for Uhrskov: Sagn og Tro.

Daarligt Møde.

Der var visse Personer, især visse gamle Koner, Fiskerne ikke holdt af at møde, naar de var paa Vej til Stranden med deres Redskaber for at drage ud paa Fiskeri. Mødte de en saadan, vendte de straks hjem og tog ikke paa Fiskeri den Dag (se Aarb. 2, 1934, Side 59 fg.).

Og hvis man skulde paa Landet eller køre til Torvs, og det første, man mødte, var en gammel Kone, vilde man faa Uheld, hvorfor man vendte om og ikke drog af Sted før næste Dag. Eller man biede, til man saa en Mand komme gaaende; saa kunde man trygt begive sig paa Vej. Mødte man derimod et Køretøj, var det et godt Møde, og man vilde faa Held med sit Forehavende³⁵).

Gilleleje-Fiskehandlerne holdt heller ikke af at møde Koner.

---

³⁵) Medd. 1932 af Estrid Lundbak. Søborg, og Nelly Madsen, Nakkehoved.

Kantor J. P. JØRGENSEN:

ERINDRINGER FRA HEDSBJERG

I SØBORG SOGN

Gamle Lærer Jensen i Hedsbjerg havde taget sin Afsked ved Nytaar 1887. Dette meddelte min Fader, Lærer O. N. Jørgensen i Borsholm, mig i et Brev med Hilsen fra Gdjr. N. Peter Andersen i Ferle, der bad mig søge det snart ledige Embede, da han ønskede at hans gamle Lærers Søn maatte blive hans Børns Lærer. Jeg skulde blot sende min Ansøgning og behøvede ikke at tage den lange Vej fra Vejlø ved Næstved, hvor jeg var Andenlærer, for at fremstille mig for Sogneraadets Medlemmer. N. Peter Andersen var Medlem af Sogneraadet, og hans Bestræbelser førte til min Indstilling, skønt Pastor Thomas Rørdam i Vejlø paa min Ansøgning havde skrevet, at jeg var for ung til at ansættes i et Enelærerembede og burde have Lov til at forblive i mit Andenlærerembede, hvori jeg kun havde virket et Aar. N. P. Andersen og min Fader naaede ikke pr. Kane til Anders Christensen i Ørby og Provsten i Ramløse for om muligt derigennem at opnaa min Kaldelse, idet de standsedes af store Snedriver, saa jeg maatte selv rejse til Provsten, der da havde stemt paa Hjælpeleer Petersen i Kagerup. Anders Christensen traf jeg ikke hjemme og kom for sent til Helsingø Postvogns Afgang mod Hillerød, maatte leje en Smaakører

til at befordre mig videre, var inde hos Lærer Svegaard i Kagerup, som jeg tidligere havde været Hjælpelærer hos, for at kunne fortælle, at Petersen havde faaet Provstens Stemme. I Grib Skov mødte vi to kørende Mænd, min Kusk kendte den ene som Anders Christensen, Ørby, og jeg kendte den anden som Anders Hansen, Kagerup, hvorfor vi standsede og hilste; og nu meddelte førstnævnte, at han og Amtmanden havde givet mig deres Stemme. Jeg kunde altsaa straks rejse videre og meddele Præsten i Vejlø, at jeg var kaldet til Embedet ved Hedsbjerg Skole.

Den 8. Marts kørte min Fader for min tilkommende Hustru og mig til Hedsbjerg Skole. Hos Gdjr. Vilhelm Adamsen i Munkerup, der var „Skolepatron“, fik vi Nøglen til Skolen, hvis dejlige Beliggenhed paa det sydlige Bakkehæld, hvorfra der var den smukkeste Udsigt over Vandet til Villingebæk- og Hornbækbugten samt Ellekilde Hage, svenske Kyst o. s. v., ikke kunde andet end aflokke os begejstrede Udbrud. Tænk, at vi nu skulde faa Lov til at grunde vort Hjem paa et saa vidunderligt skønt Sted! Den ret store, smukt anlagte og i Jensens Tid godt plejede Have, som vi straks besaa, øgede Begejstringen, og vi fandt ogsaa, at Lejligheden forjættede noget om Hygge inden Døre. Det er fortalt, at Størstedelen af Haven i Lærer Broust's Tid blev anlagt af hans Ven, Fyrmester Faber, Nakkehoved. Den Bøgelund, som afslutter Haven mod Syd, er Jensens Værk, og var paa vor Tid meget tiltrækkende for os som for vore Gæster. Provsten, som den første Tid var noget kølig over for mig, sagde senere ved en Visitats, at den Have kunde de fleste Præster misunde os. Det undrede mig, at Provsten aabenbarede en saadan Tilbøjelighed hos sine gejstlige Embedsbrødre, men jeg maatte jo tro, at han havde

gjort sine Erfaringer i den Retning. Da min Fader og Kæreste var kørt, fik jeg travlt med at forberede alt til at begynde Skolearbejdet den næste Dag. Brændsel skulde indbæres til Skoleovnen og Stuens do og efter det tarvelige Aftensmaaltid og nogen Tænkning over, hvorledes Arbejdet i Skolen helst skulde paabegyndes, gik jeg i Seng. Sønnen indfandt sig ikke saa snart. Det begyndte at blæse, de høje Popler suste, og et opad Husets Østgavl staaende Morbærtræ trommede paa Muren uden for Soveværelset; snart steg Vindstyrken til Storm, og det forekom mig, at Huset af og til gav sig i sine Fuger. Først hen ad Morgenstunden aftog Stormen, og jeg fik et Par Timers Søvn. Om Morgenen var mit første Arbejde at fyre i Skoleovnen, der kunde rumme over et Par Skæpper Tørv; dernæst tog jeg mit Morgenmaaltid, og nu var det Tid at lukke op for Børnene. Uden for Skoledøren laa Sneen højt, og jeg forstod nu, at det havde været Snestorm hele Natten. Det havde til Følge, at jeg forgæves ventede paa Skolebørnene; thi Vejene var ufarbare. Mit Skolehold begyndte uden Børn. Det var en trist Begyndelse. Det var de 40 Ridderes Dag; men den gamle Overtro om lignende Vejr i 40 Dage gik heldigvis ikke i Opfyldelse. I Slutningen af Marts efter vort Bryllup havde vi faaet et tarveligt men hyggeligt Hjem i den gamle Skoles Lejlighed, og jeg havde fundet mig godt til Rette i Skolestuen med de ikke overfyldte to Klasser Børn. Udstyret i Skolestuen var kun tarveligt med gamle, lange Borde med faste Bænke uden Ryglæn og meget skraatstillede Bordplader, ret umage lige især for mindre Børn. I Løbet af faa Aar blev Udstyrelsen af en bedre og mere tidssvarende Art med Tomandsborde i to Størrelser med lakerede Plader. Tørveovnen afløstes af en ventilerende Kulovn, og et Bogskab anskaffedes.

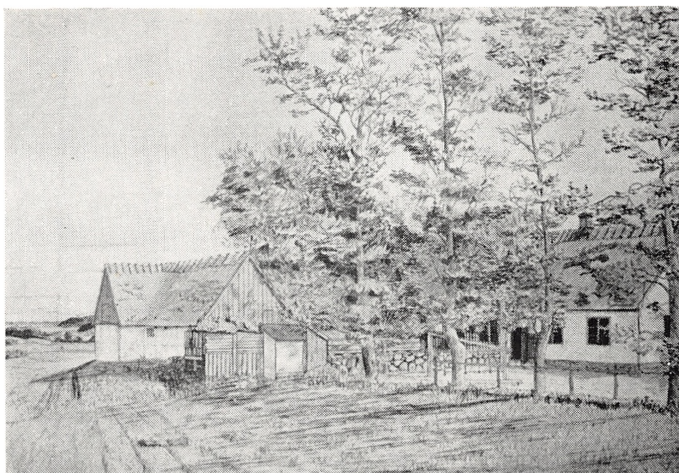
Børnene holdt det ny Materiel i Ære og tog Vare paa det. Nye Kort og godt Billedmateriale i flere Fag prydede Væggene og lettede Undervisningen ligesom de tidssvarende nye Læsebøger. Sogneraadet viste sig offervilligt over for Lærernes Ønsker. Lærer Chr. Nielsen i Søborg, der var Raadets Sekretær, havde en stor Del af Æren herfor. Han kom til Søborg faa Aar før min Ansættelse ved Hedsbjerg Skole og var Kirkebylærer og Kirkesanger. Der var intet Orgel i den store Sognekirke. Nielsen ønskede meget et saadant anskaffet. Han havde været Organist ved Lyngby Kirke i Djursland og Lærer ved den tidligere Seminarieskole der. Nielsen havde en ualmindelig kraftig Sangstemme og var derfor en god Leder af Kirkesangen, som var ret god i Søborg Kirke, især naar Gdjr. Anders Svendsen, Passebæk, og Gdjr. P. C. Petersen, Saxegaard, Søborg, var tilstede, og de var eller blev flittige Kirkegængere. Ofte lod Nielsen mig éne som Kirkesanger paa 1' Stemme og sang selv 2' Stemme. Anders Svendsen var ikke stemt for Anskaffelse af Orgel. Han havde Erfaring for, at Orgelet kunde skade Kirkesangen! Herimod blev indvendt, at det nok ikke var Orgelet, men snarere Organisten, der forarsagede Skade, og det maatte Svendsen indrømme. Der blev i Sognet tegnet Bidrag til Anskaffelsen af et Kirkeorgel, og der blev afholdt Koncerter og lignende Underholdninger i et noget primitivt Forsamlingshus ved Gilleleje, især i Sommertiden. Vi fik Assistance heri af Kroejer Hansen og Rentier Wassard paa Gilleleje, den første som Sanger, den anden som Klaverspiller. Nielsen spillede Bratsch (Viola) og jeg Violin, og under Nielsens Taktstok sang Gilleleje Sangforening. Kroejer Hansen og jeg sang noget af „Gluntarne“; trods vor Undselighed kom selveste Charles Kjerulf hen til os med en rosende

Tak for Sangen, saa vi følte os meget smigret. I Løbet af et Par Aar var Penge til Orgelet skaffet til Veje og dette bygget af Demants Eftf., Aarhus. Da baade Nielsen og jeg gerne vilde spille Orgelet, ordnedes det saaledes, at Nielsen beholdt Stillingen og de 20 Kr. aarligt som Kirkesanger, men spillede Orgelet hver anden Helligdag ved Eftermiddagstjenesten, hvor jeg saa besørgede Kirkesangertjeneste. Organisttjenesten var ulønnet.

Pastor Garde i Søborg havde taget Afsked fra 1. Jan. 1887, men boede i Søborg Præstegaard og holdt Gudstjeneste til hen paa Foraaret. En Dag kom Anders Svendsen, Passebæk, hen til os i Skolen og fortalte, at vi nu havde faaet en ny Præst fra Jylland. Han hed Andersen og var fra Uldum v. Horsens. Bedre Budskab kunde han ikke være kommet med; havde jeg været dygtig Gymnast, var jeg sprunget til Loftet af Glæde. Pastor Andersen havde jeg hørt i Jelling Kirke flere Gange. Han havde været Kapellan og Seminarielærer der, og efter Beboernes Ønske kom han engang imellem og prædikede i Jelling Kirke. Ved saadan Lejlighed skulde man møde $\frac{1}{2}$ Time før Kirketid for at faa Plads. Pastor Andersen holdt sin Tiltrædelsesprædiken Trinitatis Søndag 1887 i Søborg Kirke. Efter at have skildret Nikodemus som den sandhedssøgende troende Jøde, der søgte til Jesus for at komme til Klarhed over Livets vigtigste Spørgsmaal, sagde Pastor Andersen: „Her kommer han nu i Dag ind i Søborg Kirke“ o. s. v.

Pludselig kom der Bevægelse blandt de mange Hætte-tørklæder, hvormed Kvinderne i den Tid prydedes, og som hindrede dem i at se ret meget til Siden endsige se det, der kom bagfra, hvor Kirkedøren var. Mændene kunde nøjes med en ringere Drejning og dog skimte Døren. Lærer Nielsen og jeg i Degnestolen og de fremmødte

gejstlige Herrer, som sad i Koret, var nødte til at lægge Smilemusklerne i Lænker saa længe. Snart var næsten hvert Ansigt et tydeligt Tegn paa Optagethed, der voksede for en Dels Vedkommende til Grebethed. Der var en Tid meget delte Meninger om den nye Præst. Det jydsk Sprog, som han bevarede hele sit Liv igennem, gjorde det vanskeligt for mange at forstaa ham, og den langsomme Tale, afbrudt ved smaa Pavser mellem de freinsatte Spørgsmaal og Svarene paa disse, fik vel nok nogle til at opgive at følge med. Det var en Forkyndelse, der gik i Dybden, og den stillede Fordringer til Tilhørerne, som vanskeligt kunde honoreres uden Anstrenge fra disses Side. Ofte standsede Pastor Andersen og sagde: „Lad mig hellere sige det saaledes,“ og saa kom der gerne et mere letfatteligt Svar paa Spørgsmaalet. Men et saadant Forsøg paa at finde et mere forstaaeligt Udtryk, blev undertiden fortolket af enkelte som en Usikkerhed eller Leden efter Tanker, hvad en Højskolemand, som havde holdt Foredrag i Søborg en Lørdag Aften, og været i Kirke og hørt Pastor Andersen prædike Søndag Formiddag, var kommen til Forstaaelse af ved at spørge den Mand, der Søndag Eftermiddag kørte ham til Græsted St., om man ikke i Søborg Sogn var meget glade ved Præsten. Efter en Indrømmelse af, at Præsten var god nok, beklagede han, at „han havde saa svært ved at udtrykke sig.“ Det hørte afhænger af Øret, som hører. Det maa man indrømme, naar Højskoleforstander H. Begtrup kunde sige om Pastor Andersen, at han var den dygtigste Prædikant, han kendte. Efterhaanden gik det op for flere og flere i Menigheden, at Pastor Andersens Forkyndelse var dem til Velsignelse, og mange af hans Konfirmander blev hans trofaste Venner og Tilhængere blandt Menigheden. Det gav sig og-

*Hedsbjerg Skole o. 1890.
Efter Tegning af Lærer J. P. Jørgensen.*

Lærer J. P. Jørgensen med Familie i Hedsbjerg Skolehave.

Et af Gillelejes ældste Fiskerbuse.
Foto O. Harlt 1929.

Gilleleje Havn.
Foto O. Hardt.

saa til Kende, da man ønskede at høre ham i Søborg, efter at han var rejst derfra, skønt de efterfølgende Præster var upaaklageligt gode Ordets Forkyndere. En af Pastor Andersens mest trofaste blandt Menigheden var Løjtnant Feilberg paa Søborggaard. Han skrev nogle Prædikener af til sin gamle, meget tunghøre Fader, Pastor emeritus Feilberg, der sammen med sine Venner og ligestillede Embedsbrødre læste disse. Hvad enten det nu kom af, at Feilberg selv fandt det for besværligt at skrive dem, eller de læsende ogsaa følte Besvær derved, saa anmodedes jeg om at referere og nedskrive Prædikerne, naar jeg sad ved Orgelet, hvilket fortsattes gennem 2—3 Aar. De fleste af disse blev indbundne, og jeg fik Løfte om at arve dem, naar gl. Pastor Feilberg døde. Det blev en stor Skuffelse for baade Løjtnant F. og mig, da de ikke var til at finde, og det formodedes, at en af „Emeritusserne“ havde glemt at bringe de laante Prædikener tilbage.

Skønt jeg paa det Tidspunkt, jeg kom til Hedsbjerg, endnu ikke var 23 Aar, tog den velvillige Befolkning imod mig med tydeligt Bevis paa Tillid og Forhaabning. Dette følte jeg som en stærk Forpligtelse til at anstrenge mig for at kunne vise mig værdig hertil, og det kunde jo falde vanskeligt. Ikke sjældent havde jeg Grund til at mindes, hvad Pastor Rørdam havde skrevet paa min Ansøgning, og jeg følte mig umoden overfor flere af Beboerne, ikke mindst overfor Pastor Andersen og Lærer Nielsen, og dette havde maaske for mig en opdragende Betydning. Lærer Nielsen var en anset dygtig Lærer med udtømmelig Energi og et Jernhelbred. Han satte mig i Arbejde, idet jeg sammen med ham i 2 Aar fik hans ældste Søn og en ung Mand fra Sodemark forberedte til ved Universitetet at tage Almindelig Forberedelseksamen.

Gamle Lærer Jensen havde sikkert været en trofast og solid Lærer, der havde holdt en streng Orden i Skolen, saa at hans Eftermand let kunde „regere Børnene“, der til en Begyndelse udviste en vis Frygt for at smile eller le i Timerne, selv om jeg gerne havde set dette, naar jeg havde gjort Forsøg paa at more dem. Det varede dog ikke meget længe, før de skønnede, de gerne maatte se glade ud, og at det ikke var Henrik, en af de livligste Drengene, der alene havde Lov til at le, men at hele Klassen havde samme Ret. Jeg mindes kun to vanskelige Børn, der begge havde hjemme uden for Skoledistriktet, ligesom jeg heller ikke mindes nogen Uvilje fra Hjemmenes Side. Dette var en stor Hjælp for en saa ung, mere eller mindre famlende Lærer. Derfor kom jeg til at staa i en Taknemlighedsgæld til Befolkningen, som ikke kan betales; thi det gjorde det let for Børnene at opføre sig som deres Lærers gode Venner. Hen imod Jul 1887 havde vi nogle hyggelige Aftener, da nogle større Børn — især Piger — udførte Juletræsdynt, og i Ugen efter Jul havde vi Juletræsfest — vistnok første Gang i Hedsbjerg Skole; men det blev en Tradition, som Børnene glædede sig til længe i Forvejen. 1888 kom Lærer Frdn. Petersen til Blidstrup, og kort efter sin Ansættelse aflagde han og Hustru os Besøg, der førte til Gengæld og godt Venskab. Petersen foreslog, at vore Børn skulde skrive Konkurrencestil. Ved denne klarede Hedsbjerg Skoles ældste Klasse sig bedst i Henseende til Ortografien, medens Blidstrupperne var dem overlegne i Behandling af Sproget i den fri Stil. Vi lærte herved noget af hverandre. Petersen var forud for sin Tid. Han brugte flere af de Metoder til Øvelse i skriftlig Dansk, som mange Aar senere kom frem i Smith og Langes Bøger; men han virkede aldrig kedelig i sin Undervis-

ning i Dansk, hvad Smith og Langes Bøger næppe kan fritages for. Jeg mindes Børnene i Hedsbjerg Skole som umiddelbare og friske, aldrig blaserte eller fagtrætte, som man kan træffe dem i en Købstadskole, hvor den ene af Lærerstabten kappes med den anden om at overlæsse Børnene med Lektier. Derfor staar mange af dem tydeligt i mit Minde, skønt flere Hundrede af mine senere Elever er glemte. Svegaard, som jeg havde været Hjælpe­ lærer hos 1 Aar, havde paavirket mig i Retning af de Kold'ske Principper. De mindre Børn lærte alt ad mundtlig Vej, f. Eks. i Bibelhistorie. Jeg havde fortalt om Moses, der kom til at slaa en Ægypter ihjel og maatte flygte til Midians Land. Da jeg vilde høre en Dreng heri og spurgte: „Hvor kom Moses saa til at bo?“ svarede han: „Han kom til at bo midt i hans Land.“

Hedsbjerg Skolelod var paa 13 Tdr. Ld. Vor nærmeste Nabo, Lars Larsen, forpagtede denne, hvorpaa der i Jensens Tid var en Besætning paa 2 Køer, 2 Faar og 2 Heste. Forpagtningsafgiften udgjorde kun 24 Kr. pr. Td. Ld. — I Kontrakten sikrede vi os Ret til at købe 1—2 Kd. Mælk dgl. og vort Smørforbrug; men Prisen kneb det med at blive enige om. Jeg foreslog 16 Øre pr. Kd. sød Mælk; det var min Moders gl. Pris, men L. L. vilde kun have 14 Øre og anførte, at Havreholm Andelsmejeri kun gav 12 Øre, og mente, at et muligt Overskud kun vilde forhøje Prisen et Par Øre. Derved blev det. Smørret skulde rette sig efter Torvepris og blev fra 75—90 Øre. Det gav godt Forslag i Husholdningspen­ gene, saa meget mere som Stine Lars Larsens Maaling af Mælken var efter Øjemaal, d. v. s. Overmaal. — I April 1893 stormede det en Dag meget stærkt, hvorved der opstod Skorstensild i Køkkenskorstenen. Jeg havde forgæves søgt at kvæle Ilden ved en Dyne anbragt i

Skorstenspiiben. Lars Larsen spændte fra Ploven paa Marken og løb os til Hjælp, just som noget brændende Sod var begyndt at tænde nede paa Taget. Han fik hurtigt sat en mindre Stige til og dølgede Ilden ved Hjælp af sin laadne Hue, indtil han fik Vand at slukke med. Han var den eneste, der mistede noget ved den Brand, da han ogsaa straks efter fik slukket denne i Skorstenen. Et Sogneraadmedlem, til hvem jeg fortalte om Lars Larsens opofrende Aandsnærværelse og Redning af Skolen, svarede blot: „Hvorfor kunde I ikke lade det gamle Skidt brænde?“ Det var den Paaskønnelse, der fra den Side kunde opnaas. Lars Larsen maatte ofte med sit Køretøj hente Hjælpen, naar Sygdom og Fødsler krævede det, og hans Hustru var ogsaa vor gode Hjælper ved slig Lejlighed. De to gode Mennesker lærte os ret Sandheden i Luthers Forklaring til den fjerde Bøn, at til dagligt Brød hører ogsaa *trofaste Naboer*.

Vi fik Lykke til at lære flere at kende som vore gode Venner og Velgørere i Søborg Sogn: N. Peter Andersen og Hustru, Havegaard i Ferle først og fremmest. Deres hjertelige Gæstevenskab bragte os og vore Børn megen Glæde gennem Aarene, ogsaa efter at vi havde forladt Egnen. Paa Rishøjgaard, hvor mine Forældre og Søster boede nogle Aar efter min Faders Afsked som Lærer, nød vi ogsaa Venskabets Goder i fuld Maal, ligeledes hos Nicolaj Hansens, Firhøj, Anders Svendsens, Passebæk o. fl. Steder i nystiftede Hjem, som stod i Forbindelse med et blandet Kor, som jeg kom til at lede. Sangene indstuderedes i Hjemmene, hvor man nød Aftenkaffe og ofte fik gode Bøger oplæst. Nogle kvindelige Sangere havde over 1 Mil at gaa, men mødte frem trods ondt Vejr og daarligt Føre. Nordsjællænderen sidder jo inde med sejt Udholdenhed ligesom Jyden. „Man har,“ sagde et

af Medlemmerne i Koret, „her ude (paa Landet) ikke andre Glæder end dem, man selv vil være med til at fremskaffe.“ Herom var der stor Enighed.

I Begyndelsen af 1892 oprettedes Søborg Foredragsforening, støttet af Pastor Andersen, der blev dens Formand. Ogsaa denne er et Bevis paa Nordsjællænderens sejge Udholdenhed og Trofasthed; thi den bestaar endnu og kan maaske naa at holde 50 Aars Jubilæum. I denne blev der holdt Foredrag 2 Gange af Husflidskonsulent Peter Erichsen, der i Januar 1893 maatte tage med Isbaadstransport over Storebælt. Dette førte til Oprettelsen af en Husflidsforening i Søborg Sogn, hvor det viste sig, at der var flere gode Husflidshjem. Gdjr. Adam Jensen, Firhøj, gav Foreningen Husly i en ham tilhørende Gaard nær Søborg, som stod ubeboet, og hans Søn Johan Julius tog Kursus som Husflidslærer og underviste i Kurvebinding, Bogbinding, Almueudskæring o. l., medens Snedker Lars Andersen og Drejer Chr. Hansen i Søborg ofrede sig for Undervisning i Træsløjd, og snart lød Sav, Høvl, Hammer og andre Værktøyers Akkompagnement til munter Sang og Fløjten i de forhen øde, mørke Stuer i Gaarden. Mit Arbejde var i al Stilhed at uddele Materialet og bogføre det nødvendige herom samt holde Regnskab. Den 22. April holdt Foreningen sin første Husflidsfest i Hotel Hulerød, til hvilken Folk fra hele Amtet mødte op, og ved hvilken det aabenbaredes, at mange Gaardkoner i Søborg-Gilleleje Sogne var flittige ved Rok og Væv. Disse Fester, som næsten aarlig afholdtes, blev gerne aabnede med Sang og Foredrag, og det blandede Kor, der ellers kun sang for sin egen Fornøjelse, optraadte ved den Lejlighed „offentligt“. Ogsaa Husflidsforeningen blev et Vidnesbyrd om Nordsjællændernes Utilbøjelighed til at opgive en god Sag.

Foruden den mandlige Husflidsskole oprettedes der ogsaa en saadan for Kvinderne med Edv. Jørgensens Datter Nicoline (nu Fru Nielsen, Odderholm) som Leder, efter at hun paa Askov Højskole havde haft Kursus i Kunstvævning, og Undervisningen forgik paa Søborggaard. Det var en stor Glæde for mig, at baade Foredragsforeningen og Husflidsforeningen kunde fortsætte, da jeg havde været med til at arbejde for disses Opretelse. Ogsaa Koret fortsatte en Tid efter min Afrejse fra Egnen og lededes af Gdjr. Otto Larsen, Søborg, min Elev i Violinspil i Begyndelsen af Halvfemserne.

Den lange Kirkevej fristede mig til 1889 at købe en brugt Cykle, en saakaldt Skærveknuser, d. v. s. med solide Ringe, og muligvis var jeg den første Lærer paa Landet i Holbo Herred, der vovede sig ud paa en saa livsfarlig Tingest, livsfarlig for Hjulrytteren selv og for bedre kørende, trukket af Frederiksborg-Heste, og endogsaa brugte den, naar jeg tog ene til Kirke. Smedemester Hansen i Bregnerød, der ønskede mig alt godt, betroede mig, at denne Adfærd var til Forargelse for en Del Kirkegængere; men da Pastor Andersen forsikrede, at han ikke var forarget herover, og at man snart vilde ophøre med slige Betragtninger, cyklede jeg trøstigt videre, skønt mit Køretøj paa de sandede Veje fik mig til at udføre ufrivillige Volter med Knubs her og der. Da min bredskyggede Hat ofte tog en anden Vej end Cyklen, anlagde jeg Kasket, der ogsaa en lille Tid blev nogle til Forargelse. Man var jo vant til fra Jensens Tid at se Læreren standsmæssig paaklædt og med en korrekt Optræden, der absolut maatte aftvinge Beboerne en ærbødig Agtelse. Han og Hustru boede efter $\frac{1}{1}$ 1887 i et smukt lille Hus Øst for det gamle Gilleleje, og det var fornøjeligt at besøge dem. Jensen fortalte, at da han var

indstillet til Hedsbjerg Lærerembede, aflagde han Besøg hos Provsten, der ikke lod særlig godt stemt mod ham og ret spydigt ytrede: „Hm! Brillen paa Næsen!!!“ Jensen svarede: „Ja, Deres Højærværdighed, jeg vidste ikke noget bedre Sted at anbringe dem.“ Provsten maatte vende sig for at skjule sine mindre værdige Miner, men Skulderbevægelserne røbede Latteren, og Isen var brudt. Jensen blev kaldet.

I Sommeren 1896 modtog jeg en Opfordring fra Vejle om at søge det ledige Førstelærerembede. Det var svært for mig at efterkomme det fremførte Ønske, bag hvilket ogsaa den afgaaende Førstelærer Outzen stod; men da der under Forhandlingerne om den ny Skolelov var fremkommet Forslag om, at Skoler med Børneantal under 30—40 i to Klasser kunde kaldes Biskoler, og Hedsbjerg Skole var blandt disse, turde jeg ikke sidde denne Opfordring uberørt, saa meget mere som Vejleembedet var det største i Hammer Herred og havde ca. 170 Børn i 4 Klasser. Altsaa søgte jeg det. Men jeg undlod at fremstille mig for Biskoppen. Da jeg var kaldet og takkede Biskoppen herfor, bebrejdede han mig dette, da han gerne plejede at tage et Løfte af de indstillede om, at de vilde *afholde* sig fra at tage mod lønnede Tillidshverv i Sognet, hvortil jeg svarede, at et saadant Løfte turde jeg ikke have aflagt. Trods dette vilde han dog lade Kaldelsen gælde. — I Slutningen af September rejste vi efter en tung Afsked med Vennerne og Hjemmet i Hedsbjerg, men med Hjertens Tak for de dejlige Aar, vi der fik Lov at tilbringe.

ARNOLD OLSEN:

GRIBSKOVSAGN OG LIDT OM OLDTIDSHØJE I ESBØNDERUP SOGN

Folkemindesamleren, Malerm. Arnold Olsen, Esrum, er Medarbejder i „Gilleleje og Omegns Museumsforening“ og har for denne nedskrevet følgende Sagn. Da Museumsforeningens Arbejdsmark ikke alene er selve Fiskerlejet, men ogsaa de omliggende Sogne, mener vi, at disse Sagn har Interesse for vore Medlemmer og Aarbogens Læsere. Sagnene har ikke tidligere været trykt. Billederne er Reproduktion af Forfatterens Pennetegninger. (H. C. T.)

Mor Grib.

I min Barndom fortalte min Moder mig tit om Mor Grib.

Mor Grib var en Troldkælling, der boede i en Jordhule midt oppe i Grib Skov. Hun havde syv Sønner med sin egen Søn, og de levede af Tyveri og Røveri; de var frygtede i mange Miles Omkreds; ingen turde køre igennem Skoven uden at være bevæbnet. Engang havde Mor Grib-Sønnerne erfaret, at en gammel Kone i Kagerup var død, og i den Anledning var Grisen slagtet, saa der var Sul til Artid (Begravelse). En Nat brød Grib-sønnerne ind i Storstuen for at stjæle Grisen; men i Mørket tog de fejl og tog den døde Kone, og da de opdagede Fejltagelsen, smed de Liget ude paa en Pløjemark.

Der var længe ingen, der vidste, hvor Mor Grib havde

sit Tilholdssted; men til sidst blev det dog opdaget; det gik til paa følgende Maade:

En af hendes Døtre var oppe paa Pibe Mølle for at købe Mel, og før hun gik derfra, saa Møllersvenden sit Snit til at give Posen en lille Rift, saa Melet kunde løbe ud. Og ved at følge Melstriben opdagede man, hvor de boede. Der blev saa sendt Bud til Øvrigheden, der overmandede Gribsonnerne, og de blev alle ført til Esum Arrest og blev dømt til at hænges paa Esse Galgebakke.

Meddelt af Husmand Chr. Nielsen, Esbønderup, født i Garborgkrogen ved Saltrup 1857.

Hvorledes Vandet i Grib Sø blev sort.

Dronning Margrethe forbød Bønderne i Kagerup og Trustrup at fiske i Grib Sø. Men da Forbudet ikke hjalp, befalede Dronningen en Vinter, da Søen var tilfrossen, at der skulde køres en Masse gamle Træer, Tjørne og Kulster (Affald fra Kulsvinding) ud paa Isen, for at det, naar Foraaret kom, skulde synke til Bunds, naar Isen smeltede.

Nu kunde Bønderne ikke fiske med Garn i Søen, og Vandet var blevet sort.

Meddelt af Parcellist L. P. Nielsen, Husby, f. 1869.

Søren Sibberup.

I den nordlige Del af Grib Skov, som kaldes Nederste Kobbøl, laa for en fire Hundrede Aar siden en Landsby som hed Sibberup. Byen skal have haft 4 a 6 Gaarde og hørte under Esum Kloster. Bytræet blev kaldt Haakons Sale, opkaldt efter Dronning Margrethes Ægtefælle, Haakon (VI). Under Svenskekrigen 1658—59 blev Byen fuldstændig ødelagt.

En af Byens sidste Beboere var den rige Søren

Sibberup. Han havde en meget stor Besætning paa sin Gaard, men havde en mærkelig Mani: han havde altid 13 sorte Heste, 13 sorte Køer, 13 sorte Faar og 13 sorte Svin; det Antal sorte Dyr skulde der altid være, ellers var der ingen Held ved Besætningen. Under Svenske-

Mor Gribs Hule.

krigen blev han saa fattig, syg og værkbruden, at han maatte bæres paa en Vognfjæl til Bystævne og Kirke.

Et sidste Minde om Sibberup er det gamle Bytræ, som faldt ca. 1915, men er fredet og skal ligge, til det smuldrer bort.

Meddelt af L. P. Nielsen, Husby.

Glarborg.

1 Grib Skov, ca. 1 km Sydøst for Storkevad Trinbrædt,

findes nogle Volde og Stensætninger, som i daglig Tale kaldes Borgen. Her skal en Adelsmand Buris Henriksen have boet.

Om Buris Henriksen fortælles, at han havde forført Kong Valdemar den Stores Datter. Baade han og Kongedatteren blev sat i Fængsel; men efter at have født et Barn døde hun. Buris Henriksen fik den Straf at blive lænket til Kongedatterens Grav og skulde sulte ihjel; men en Morgen var hans Lænker filet over.

Sagnet siger, at han flygtede til Nordsjællands Skove og levede som Røver.

Borgen skal have faaet Navnet Glarborg, fordi man der første Gang anvendte Glas til Ruder i Stedet for Tarmskind.

Meddelt af Niels Olsen, Essedal, f. 1879.

Jomfrubøgene ved Stenholt.

I Nærheden af Skovløberhuset i Stenholt Vang staar to Bøgetræer, som kaldes Jomfrubøgene. Sagnet siger, at to Jomfruer er dræbt der, og at deres Smykker er gravet ned under Træerne. For ca. 50 Aar siden gravede Hegnsmand Christoffersen, Stenholthus, omkring Træerne og fandt en Del Smykker og Mønter, som blev afleveret til Overførsteren paa Egelund.

Meddelt af Skovløber Jens Jørgensen, Krogdalshus, Esrum, f. 1850.

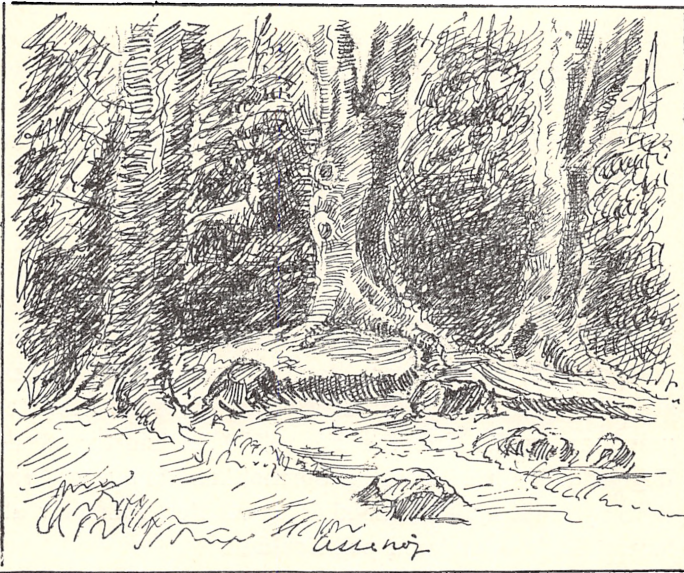
Ærtekedlen.

Ved Stutterivejen i Grib Skov, ca. et Par km Nord for Syvstjernen, findes en mærkelig Sænkning i Jorden, som bliver kaldt Ærtekedlen. Her skal en Trolldedel være nedsænket, og til Tider kan man høre, det syder og bobler nede i Jorden. Gamle Folk vil paastaa, at

Kong Valdemar paa sin vilde Jagt har kogt Ærter her.
Meddelt af Skovløber Albert Nielsen, Bolandshus,
f. 1875.

Djævekællingen.

Djævlehuset kaldes et gammelt Hus i Haregab i Esbønderup Skovhuse. I dette Hus boede for et Par Men-

Attehøj.

neskealdre siden en Kone, som blev kaldt Djævekællingen. En Søndag, hun havde nydt Alterens Sakramente, saa hun sit Snit til at tage Alterbrødet med hjem til sin Ko i den Tro, at Koen saa skulde yde mere Mælk og være beskyttet mod Smørhekseri. Efter sin Død kunde Konen ikke finde Fred i sin Grav; visse Nætter kunde hun træffes mellem Haregab og Nøddebo, siddende

paa en Lænestol, der løb med en rasende Fart hen ad Landevejen. En Mand fra Esbønderup Gyde, kaldet Rasmus Husar, gik en Aften hjem fra Hillerød; da han kom til Attehojsbakken, mødte han Djævlekællingen; med en vældig Fart susede hun forbi ham, siddende i sin Stol.

Kørne i det nærliggende Skovfogedsted brølede, saa det var en Gru at høre. Inden Rasmus Husar havde naaet Kistrupvejen (2 km), havde Djævlekællingen været i Nøddebo og for forbi Rasmus igen paa Vej mod Haregab.

Meddelt af Emma Nielsen, Fændrikkehus, f. 1870.

Fandenstenen.

I Stenholt Vang ved Nøddebo ligger en Sten, som kaldes Fandenstenen. Da Nøddebo Kirke var bygget, og man begyndte at ringe med Klokkerne, blev Fanden meget harm herover, og han besluttede at knuse Kirken. I den Hensigt fløj han over til Kullen i Skaane og brød en stor Sten løs af Fjældet, han tog den i sine Tænder og fløj tilbage mod Nøddebo; men lidt før han naaede Kirken udbrød han: „Her er dog Fandens kønt.“ I det samme faldt Stenen til Jorden og kom til at ligge i Stenholt Vang. Man kan tydeligt se Mærker af Fandens Tænder i Stenen.

Meddelt af Fru Petersen, Graverhus.

Pengestenen.

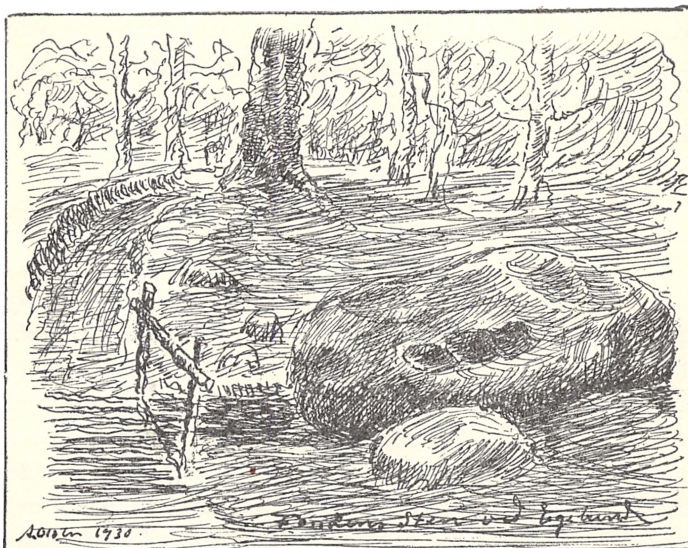
I Tumlingevang ligger en stor Sten, som kaldes Pengestenen. Under denne skal en stor Skat være gemt; men ingen er værdig til at røre den. En Mand fra Tumlingehus, Anders Rasmussen, gravede om Pengestenen i flere Dage og Nætter i Haab om at finde Skat-

ten; men han blev til sidst saa omtaaget og syg, at han maatte gaa hjem.

Meddelt af Jens Jørgensen, Krogdalshus.

Bedehøj.

I Udkanten af Grib Skov ligger ved Boserup Resterne af en Kæmpehøj, som kaldes Bedehøj. I denne

Fandens Sten.

boede Vætterne, og de kunde baade gøre ondt og godt. En Kone fra Sobækkehuset gik en Dag og samlede Brænde i Nærheden af Bedehøj; som hun gik, saa hun noget Trækul ligge ved Foden af Højen. Hun tog det i sit Forklæde og gik hjem; men da hun løste Forklædet op, var Kullene blevet til Guldpenge.

Siden den Tid blev Folkene i Sobækkehuset regnet for at være meget velhavende.

Meddelt af Emma Nielsen, Fændrikkehus.

Attehøj og Pershøj.

I Nærheden af Ostrup Skovridergaard i Grib Skov ligger to Kæmpehøje, Attehøj og Pershøj. I Attehøj boede en Troid, som hed Høje Bøje, og man var ikke glad for at færdes ved Attehøj ved Nattetid; det kunde hænde, at man saa en mægtig Skikkelse spærre Vejen, og dersom man forsøgte at trænge sig frem, skulde man nok ende i Grøften. En Skovløber fra Tumlingehus mødte en Efteraarsaften en meget høj Mand og en lille Pusling ved Attehøj. Skovløberen raabte dem an, og den høje Mand svarede: „Jeg er Høje Bøje fra Attehøje og skal til Pershøj til Gilde.“ Og Ilden stod ud af Mandens og Puslingens Næse og Mund.

Meddelt af Jens Jørgensen, Krogdalshus.

Ellepigerne ved Vokstrup.

Min Oldefader, Anders Vokstrup, havde et Parcelliststed oppe paa Kildbjerg i Vokstrup. Jorden gik op til Knokkekrogen ved Vokstrupgaard; der var hans Kulmiler. En Nat, han passede Milerne, saa han nogle smaa Puslinger nærme sig for at varme sig. Oldefar var klar over, at det var Ellepigerne fra Bosevangens Høje, Storhøj, Lillehøj og Bedehøj; han tog en Brand fra Milen og kastede efter dem; men de slog en Skoggerlatter op og raabte: „Hu, Hej, Bonæse, Flæspen brænder.“

Min Oldefar skyndte sig hjem; men var lige kommet inden for Porten, da en stor Sten blev kastet, saa det drøned i hele Gaarden.

Meddelt af Anders Nielsen, Esbønderup Skovhuse.

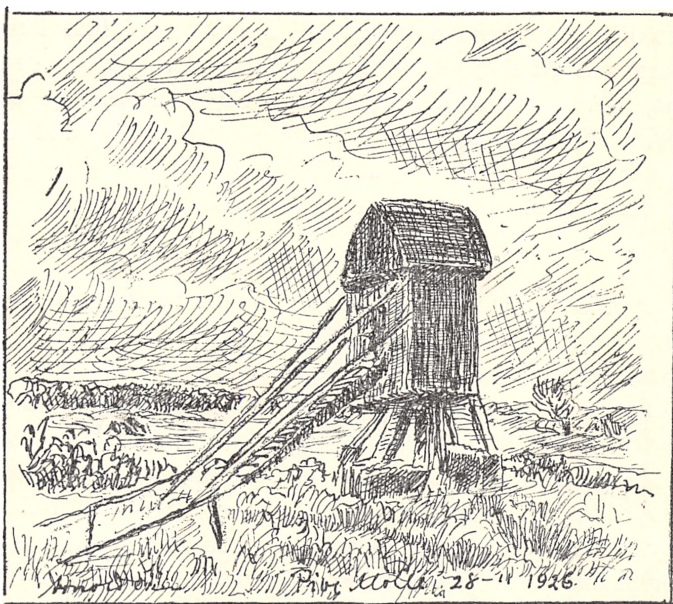
Ellepigerne ved Sibbergaard i Esbønderup.

En Mand fra Saltrup, Jakob Mortensen, og hans Kone Else passede Kulmiler ved Sibbergaard. Ved Nattetid,

da de saa til Milen, saa de nogle Ellepiger komme fra Skoven, syngende: „Ulle, Bulle, Busse Bøgemand, Flæspen brænder.“ Jakob Mortensen tog noget Kulster og kastede efter Ellepigerne.

Men de tog en Sten og kastede mod Tofteporten, saa det drønedede i hele Gaarden.

Meddelt af Maler Martin Olsen, Esbønderup. f. 1847.

Fibe Mølle.

Baunehøj ved Saltrup.

Lige efter min Konfirmation kom jeg i Tjeneste paa Baunegaarden i Saltrup. Om Folkene paa Baunegaarden blev der sagt, at de var meget rige, og deres Rigdom skulde de have faaet ved at grave i Baunehøj, en stor Kæmpehøj i Gaardens Nærhed; i den skulde de have

fundet en stor Skat. Den store Overligger paa Højen blev kløvet og solgt til Gribskovbanens Anlæg. Men Folkene paa Gaarden havde ikke Held med deres Penge.

Kreaturerne var stadig syge; saaledes var der en Hest, som havde et Saar paa det ene Bagben, som aldrig vilde læges; man søgte Raad hos en klog Mand i Alme, som hed Hans Haagen; han erklærede, at for den Sygdom kunde han ikke hjælpe; „for,“ sagde han, „det er Vætterne fra Højen, der hævner sig, fordi Højen er blevet ødelagt.“

Uden for Staldlængen var der et Vandhul, vi kaldte Baunehullet; fra dette Hul saa vi somme Tider en Skruptudse kravle op mod Stalden. Vi havde faaet den Besked, at vi maatte ikke gøre saadan en Tudse Fortræd; thi man kunde aldrig vide, hvad der kunde bo i saadant et Dyr. En Aften, en af Karlene kom hjem, saa han noget kravle op ad den syge Hests Bagben; han tændte en Lygte og saa da, at det var en stor Tudse, der sugede i Saaret paa Hestens Ben; den var kommen ind i Stalden gennem Rendestenen.

Karlen fik fat i en Skovl, tog forsigtigt Tuksen og kastede den ud i Baunehullet. Rendestenen blev der lagt Staal i, og den blev tilmuret, og fra den Dag kom Hesten sig.

Meddelt af L. P. Nielsen, Huseby.

Storhøj.

Paa Kassegaardens Mark ved Dronningemølle laa for ca. 50 Aar siden en stor Kæmpehøj, som blev kaldt Storhøj. For ca. 100 Aar siden gik Kassegaardens daværende Ejer, Thorkild, en Dag og pløjede i Nærheden af Storhøj; som han gik, fandt han en Tingest, der lignede en

stor Vante. Thorkild tog den hjem; den kunde maaske bruges til forskellige Ting! Næste Dag, han kom ud for at pløje, hørte han en Stemme fra Højen sige: „Du Vante-Ven, bring mig min Vante ud igen, ellers skal den bedste af dine Heste i Morgen ligge i Tørvegraven.“ Thorkild skyndte sig at lægge Vanten, hvor den var fundet.

Meddelt af Birthe Olsen, Villingerød, f. 1847.

Halteniels.

Ude i Bjørnskovhuset paa Klostermarken boede i min Barndom en Mand, vi kaldte Halteniels.

Hvorledes Niels var blevet halt, skulde være gaaet mærkeligt til.

Ude paa Essehoved ligger en stor Sten i Søkanten; under denne Sten skal en Vætte være begravet. Og han gik og spøgede; han viste sig altid som en hvid Skikkelse, og det var ikke godt at møde ham. En Aften, Niels stod oppe ved Alléhuset, ogsaa kaldet Solskiven, fik han Øje paa en hvid Skikkelse, der gik ude paa Essehoved. Niels løb efter Skikkelsen, saa hurtigt han kunde, og raabte efter den; men pludselig blev han halt og kunde næsten ikke røre sig af Pletten, og han blev ved at være halt hele sin Levetid.

Meddelt af Murer Niels Nielsen, født i Sodemark ved Esrum 1858.

Hellebakke.

Sandspjældsaa kaldtes i gamle Dage Markskellet mellem Esbønderup og Saltrups Jorder. Her findes en stor Bakke, som hedder Hellebakke, hvorpaa der har været en Stendysse, og der findes et Vandhul, kaldet Studsholmshullet.

Paa Hellebakke var det ikke godt at færdes efter Solens Nedgang; man kunde til Tider møde en Skare syngende Jomfruer eller en sortbroget Tyrekalv, og naar man saa dem, betød det altid Ulykker.

En Skolelærer fra Esbønderup, der hed Kirkheiner, mødte en Aften oppe ved Hellebakke en hvid Skikkelse og tiltalte den, men blev syg og døde faa Dage derefter.

To Mænd fra Boserup gik en Aften op paa Hellebakke for at jage; de saa en Hare komme frem bag en Sten; de skød paa den; men i det samme saa de to Harer; de skød engang til; pludselig myldrede det med Harer. Nu var de klar over, at det var Troldtøj, og de skyndte sig hjem.

Meddelt af Anders Nielsen, Esbønderup Skovhuse.

Dragestenshøj.

Paa Gaarden Kløverholms Mark ved Esbønderup laa for en Del Aar siden en Kæmpehøj, som hed Dragestenshøj. Gaardens daværende Ejer, Andreas Rasmussen, kom en Aften fra Esrum og saa da Dragestenshøj staa paa fire gloende Pæle, og en Mængde Puslinger dansede omkring Højen og vinkede til ham om at komme derhen; men Andreas Rasmussen blev bange og skyndte sig hjem.

Meddelt af Anders Nielsen. Esbønderup Skovhuse.

ANNONCER

A. Eltang

K ø b m a n d

Gilleleje

Telf. 2

Telf. 212

EVALD ANDERSEN

Manufaktur,

Trikotage

Telefon 103

Gilleleje

og Skotøj

K. E. Kristensen

Chr. Sørensens Eff.

Isenkram - Udstyr - Støbegods

Glas & Porcellæn

TELF. GILLELEJE 111

*Alle nye
Bøger føres altid paa Lager.*

Vesterbros Boghandel

Knud Poulsen

Telefon Gilleleje 199

Kolonial, Delikatesser & Vin

MARTIN HANSEN

Telefon 19

Gilleleje

Gilleleje Skrædder- og
Herreekviperings-
forretning

H. P. SØRENSEN

Telf. 108, Stationsvej, Telf. 108

Gilleleje

Skibsproviantforretning

ved Havnen

CARL OLSEN Tlf. Gilleleje 12

Køb Skoene i

Skotøjsforretningen

Hovedgaden 21, Gilleleje

Skomagermester Ditlev Idorn

Telf. Gilleleje 144

Besøg

HOTEL GILLELEJE KRO

Centralvarme og Bad

Anerkendt Køkken

Tennisbane

Telefon 107

Telefon 14

Jacob Larsen

Bageri - Konditori

Vesterbrogade 6.

Gilleleje.

Telefon 68.

Fører alt i groft og fint — i helt rigtige Ting.

Brdr. C. og F. Petersens
MASKINFABRIK

Havnen — Gilleleje — Telefon 136

Specialitet:

Motorreparation

Alle Maskiner for Fiskeri

Murermester

JØRGEN PETERSFN

SOMMERLYST

Telf. Gilleleje 177

Alt Bygningsarbejde udføres

Gilleleje Missionshotel

ved Havnen

TELEFON 129

Pensionærer modtages hele Aaret
Centralvarme

Automobil udlejes

TELEFON 49, GILLELEJE

P. LAUR. NIELSEN

Vesterbrogade
(ved Blaabjergbakke)

Murermester
LAUR. ANDERSEN
Svend Henriksens Vej
Gilleleje. Telefon 121

Alt Murerarbejde udføres.

Tilbud gives paa alt Murerarbejde.

Cykler, Cykledele, Dæk
og Slinger

køber De bedst i

P. PETERSENS

Cykleforretning

Telf. Gilleleje 36

Tømremester Peter Andersen

Gilleleje

Telefon 105

Alt Tømrer- og Snedkerarbejde udføres

Handelsgartner

OLAF MØLLER

Frugt - Grønt - Blomster

Stationsvej

Telefon Gilleleje 20

Fiskesalgsforeningen

Gilleleje

fører altid friske og førsteklases

Varer i forskellige Fiskesorter

Telefon

1 2 5

VILH. PEDERSEN

Urmager og Guldsmed

Grammofon- og Fotohandel

Eget Atelier for Amatørarbejde

Fest- og Brudegaver

Moderne Ure

Stort Udvalg

Vesterbrogade 11. — Telefon Gilleleje 87.

MAGASIN DU NORD

(Anthon Christensen)

Overtøj . Kjoler . Sengeudstyr

Telf. Gilleleje 7

Jørgen L. Nielsen

Tømrer- og Snedkermester

Maskinsnedkeri

Vandværksvej Telf. Gilleleje 175

Specialitet: Sommerhuse og
Vandbygningsarbejder

M. Simonsen

Glarmester og Rammeforretning

Gilleleje. Telefon 180

C. NEES

Købmandshandel

»Østerstrand«, Gilleleje, Telefon 57.

Eneforhandler for Gilleleje og Omegn af
BRASILKO-KAFFE

Varerne bringes overalt. — Sommerlejlighed anvises gratis.

Fr. Dencker

Automobiler

Reparationsværksted

Benzin, Olie

Hovedgaden. Telefon Gilleleje 28.

Slagtermester

Charles Hansen

Vesterbrogade

Kød og Paalæg

Telefon Gilleleje 10

Smedemester Chr. Christensen

CYKLEREPARATION

Vesterbrogade Gilleleje

Telefon 216

LAUR. LARSEN

Papir- og Galanterihandel

Vesterbrogade 9

Telefon Gilleleje 154

POSTKORT

FILM

LEGETØJ

AAGE PETERSEN

Cigarer . Radio

HOVEDGADEN Nr. 9

Telefon 17. Gilleleje

Gilleleje Mejeri

Telefon Gilleleje 47

Bagermester

Anker Jacobsen

Leverer alt i Bageri & Konditori

Telefon Gilleleje 24

Anvend Museets Aarbøger

som

Julegave

Konfirmationsgave

Fødselsdagsgave

2 Kr. pr. Aargang

OTTO TELLER

Bogtrykkeri - Bogbinderi

Carolinevej 3, Hellerup

Telf. Helr. 376 - 373

Museet staar i litterær Bytteforbindelse med:

Lunds Universitetsbibliotek.
Skånes hembygdsförbund.
Uppsala Universitetsbibliotek.
Nordiska Museet, Stockholm.
Oslo Universitetsbibliotek.
Blekinge musei- och hembygdsförbund.
Kullens hembygdsförening.
Norsk Folkemuseum (Bygdøy), Oslo.
Göteborgs Museum.
Kiels Universitetsbibliotek
Det kongelige danske geografiske Selskab.
Det kongelige norske Videnskabers Selskab.
Tromsø Museum.
Bergens Museum.
Göinge hembygdsförening.
Historisk Samfund for Viborg Amt.
Historisk Samfund for Præstø Amt.

MUSEET HAR UDGIVET:

- Fra det gamle Gilleleje, Aarbog 1, 1933, udsolgt.
" Aarbog 2, 1934, Kr. 3,50.
" Aarbog 3, 1935, " 2,00.
" Aarbog 4, 1936, " 2,50.
" Aarbog 5, 1937, " 2,50.

Faas i alle Boglader og ved Henvendelse til Museets
Forlag (Telefon: Gilleleje 192).